

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Кафедра дошкільної освіти

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЛАСТИЧНОГО ТА КОНСТРУКТИВНОГО
ОБРАЗОТВОРЕННЯ У ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБОМ
ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МИСТЕЦТВОМ АРХІТЕКТУРИ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Шкирта Карина Віталіївна,
ДОМ-1-24-1.4з

Науковий керівник:
Новоселецька Ірина Едуардівна,
доктор філософії

Допущено до захисту
Протокол № __ від _____
Завідувач кафедри:
Половіна Олена Анатоліївна,
к.п.н., доцент

КИЇВ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЛАСТИЧНОГО ТА КОНСТРУКТИВНОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ У ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ	6
1.1 Аналіз науково-методичної літератури щодо формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя	6
1.2 Пластичне та конструктивне образотворення дітей п'ятого року життя: основні поняття, значення та вимоги	16
1.3 Особливості формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобом ознайомлення з мистецтвом архітектури	26
Висновки до першого розділу	37
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЛАСТИЧНОГО ТА КОНСТРУКТИВНОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ ЗАСОБОМ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МИСТЕЦТВОМ АРХІТЕКТУРИ	39
2.1 Критерії, показники та рівні сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобами архітектури	39
2.2 Апробація методичного інструментарію формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобами архітектури	80
2.3 Перевірка ефективності методичного інструментарію формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобами архітектури	90
Висновки до другого розділу	10
ВИСНОВКИ	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	40

ВСТУП

Сучасна дошкільна освіта зорієнтована на розвиток особистості дитини, її творчого потенціалу, емоційної чутливості, уміння вільно висловлювати думки та почуття через різні види художньої діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває формування навичок пластичного та конструктивного образотворення, що сприяють гармонійному розвитку сенсорики, уяви, мислення, дрібної моторики й естетичного сприймання світу.

Відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти (2021 р.) художньо-продуктивна діяльність розглядається як важливий чинник формування художньо-продуктивної компетентності, розвитку креативності, здатності до самовираження й емоційної врівноваженості дитини.

Проблема формування навичок пластичного та конструктивного образотворення, розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку активно досліджується у працях сучасних учених, таких як І. Кондратець, О. Літіченко, О. Половіної. У цих дослідженнях визначено художньо-педагогічну сутність образотворення, розкрито його значення для розвитку емоційно-естетичної та сенсомоторної сфер дитини. Проте питання інтеграції пластичного та конструктивного образотворення у єдину систему художньо-продуктивної діяльності залишається перспективним до дослідження у контексті використання мистецтва архітектури як засобу розвитку.

Архітектура, на відміну від інших видів мистецтва, поєднує у собі естетичну виразність і конструктивну доцільність, гармонію форми та функції. Для дитини дошкільного віку вона стає особливо близькою через можливість сприймати простір, взаємодіяти з об'єктами, створювати, руйнувати й відтворювати форми. Ознайомлення з архітектурними спорудами, їхньою красою, симетрією, ритмом та структурою розвиває спостережливість, уяву, почуття композиції, а також логічне та конструктивне мислення.

Мистецтво архітектури сприяє цілісному художньо-естетичному розвитку, адже дозволяє інтегрувати сприймання, аналіз і практичне творення – від

споглядання будівлі до моделювання власного архітектурного образу в ліпленні чи аплікації.

Мета дослідження полягає у підбірці та апробації методичного інструментарію для формування навичок пластичного та конструктивного образотворення засобом ознайомлення з мистецтвом архітектури у дітей п'ятого року життя.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні дослідження з питання формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей дошкільного віку.
2. Уточнити основні поняття та значення відповідно до означеної тематики.
3. Проаналізувати педагогічний потенціал мистецтва архітектури у формуванні навичок пластичного та конструктивного образотворення.
4. Окреслити та апробувати методичний інструментарій формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобом ознайомлення з мистецтвом архітектури.

Об'єкт дослідження – пластичне та конструктивне образотворення дітей п'ятого року життя.

Предмет дослідження – методичний інструментарій формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя.

Для досягнення визначених цілей та завдань застосовувалися наступні **методи** дослідження:

- Теоретичні: аналіз науково-педагогічної літератури з метою вивчення проблеми формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобом ознайомлення з мистецтвом архітектури.
- Емпіричні: педагогічне спостереження за дітьми у процесі ознайомлення з архітектурними об'єктами та під час пластичного та конструктивного образотворення.

Актуальність дослідження зумовлена потребою пошуку ефективних методичних підходів до розвитку художньо-продуктивних навичок дітей дошкільного віку через мистецтво архітектури, що будуть сприяти розвитку творчої, гармонійної особистості.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЛАСТИЧНОГО ТА КОНСТРУКТИВНОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ У ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ

1.1 Аналіз науково-методичної літератури щодо формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя

Результативність освітньої взаємодії дошкільників у закладах дошкільної освіти значною мірою визначається ступенем залученості самих дітей до пізнавального процесу, їхньою мотивацією до опанування нових знань та навичок, умінням самостійно здобувати інформацію, а також цілеспрямованістю та витривалістю під час дослідження та відкриття нового.

Ця ідея лягла в основу педагогічного принципу активності та самостійності дітей дошкільного віку, що є одним із базових у педагогічній науці. Реалізація цього важливого принципу у навчальному середовищі пов'язана з розумінням двох тісно пов'язаних понять – «пізнавальна активність дитини» та «активізація пізнавальної діяльності дошкільників» [6].

Перше поняття позначає ціль педагогічного впливу і відображає кінцевий результат освітньої взаємодії. Друге – розглядається як процес формування відповідних рис особистості, орієнтованих на самостійне пізнання навколишнього світу.

У центрі обох понять стоїть активність дошкільника, яку дослідники визначають як важливу особистісну характеристику, що проявляється в ініціативності при зміні навколишньої дійсності відповідно до власних переконань, прагнень і цілей. Це також здатність до свідомої участі у суспільному та професійному житті, що реалізується у свідомому впливі на середовище та самореалізації шляхом засвоєння культурних і матеріальних цінностей. Проявами такої активності є творча діяльність, вольові дії та комунікація. Одним із проявів такої активності є інтелектуальна пізнавальна активність, яка базується на

мотивації дитини пізнавати щось нове, пробувати нові дії та відкривати нове у навколишньому світі [6].

Особливої ваги у цьому віці набуває формування базових дослідницьких умінь, навичок проведення експериментів і здатності самостійно пізнавати довкілля. Саме у творчій діяльності дошкільника принцип активності та самостійності знаходить своє найяскравіше вираження.

Одним із найбільш ефективних шляхів розвитку цієї інтелектуальної пізнавальної активності є образотворча діяльність. Вона не лише стимулює уяву та мислення, але й забезпечує необхідну самореалізацію дитини через створення нового. При цьому, результат освітньої взаємодії значною мірою залежить від емоційної зрілості дитини, її здатності усвідомлювати та виявляти власні емоційні стани. Саме тому, техніки образотворення є дієвим засобом для досягнення такої зрілості, проте зауважує необхідність відходу від традиційних занять, орієнтованих лише на технічні навички, до художньо-педагогічного спілкування [35].

Становлення художньо-продуктивної діяльності дитини розглядається в контексті ціннісної детермінації розвитку особистості. На початкових етапах формування творчих здібностей провідним чинником є соціальна ціннісна детермінація, коли дитина засвоює культурні норми, зразки і способи художнього вираження через взаємодію з референтними дорослими. Згодом відбувається перехід до самодетермінації – внутрішньої активності, що ґрунтується на особистісних цінностях і потребі в самовираженні [23].

Такий перехід визначає не лише пізнавальний, а й емоційно-ціннісний розвиток дошкільника, адже саме через художню діяльність дитина осмислює цінності добра, гармонії, краси. Тому педагогічна взаємодія має бути побудована як система ціннісного діалогу, у якій дитина поступово набуває автономії в оцінюванні, виборі матеріалів та форм вираження. Психолого-педагогічні основи розвитку художньо-продуктивної діяльності дітей дошкільного віку ґрунтуються на розумінні творчості як процесу вільного самовираження, де дитина виступає не лише виконавцем, а творцем нового художнього змісту. На думку вчених, творча

діяльність дитини є не випадковим проявом фантазії, а закономірним етапом її пізнавального розвитку, що спирається на активність, ініціативу й емоційну включеність у процес взаємодії зі світом.

Важливу роль у становленні творчої особистості дошкільника відіграє пошуковий характер мислення. Як зазначають В. Моляко, Н. Ваганова та Ю. Гулько, саме ситуації невизначеності спонукають дитину до активного пошуку рішень, висування гіпотез, експериментування з формами та матеріалами. У таких умовах мислення набуває творчого спрямування, а дитина переходить від механічного наслідування до власного осмисленого створення образів [21].

Творче мислення дитини, за висновками авторів, функціонує через механізми аналогізування, моделювання та реконструкції образів. Такі процеси створюють основу для художньо-продуктивної діяльності, у якій дитина не просто копіює об'єкти, а надає їм нового змісту через особистісне бачення. Ця здатність є фундаментом пластичного та конструктивного образотворення, оскільки саме тут розгортається взаємодія чуттєвого досвіду з інтелектуальними операціями уяви, аналізу та узагальнення.

Важливим чинником розвитку творчого мислення у дошкільників є емоційно безпечне середовище, де дитина відчуває підтримку та має право на помилку. Психологи наголошують, що позитивний емоційний фон стимулює пізнавальну активність і підвищує рівень художньої ініціативи. Водночас завдання педагога полягає не в нав'язуванні певного результату, а у фасилітації процесу творчого пошуку – допомогти дитині самостійно відкривати нові засоби художнього вираження [37].

Таким чином, художньо-продуктивна діяльність у дошкільному віці постає як процес становлення індивідуального творчого стилю, у якому поєднуються пізнавальний, емоційний та діяльнісний компоненти. Вона є не лише способом вираження ставлення до світу, а й механізмом інтелектуального й духовного розвитку особистості.

В умовах сучасного освітнього середовища особливої ваги набуває створення простору, що стимулює пошукову активність, самостійність і здатність до художнього відкриття, адже саме в таких умовах зароджується справжня дитяча творчість.

Мистецтво є важливою складовою культурного простору людини, що виконує численні функції – пізнавальну, емоційну, виховну, аксіологічну та естетичну. У наукових джерелах мистецтво розглядається як форма суспільної свідомості, результат творчої діяльності, спрямованої на художнє пізнання дійсності. Саме тому воно має значний потенціал у справі активізації пізнавальної діяльності дитини, особливо у період дошкільного дитинства, коли активно формується образ світу, емоційно-чуттєва сфера, перші уявлення про красу, гармонію та зв'язки між предметами та явищами [31].

Науковці відзначають, що у процесі взаємодії з мистецтвом у дітей п'ятого року життя активізується мислення, увага, пам'ять, уява та мовлення. Водночас збагачується емоційно-чуттєвий досвід, розвивається спостережливість і внутрішня мотивація до пізнання навколишнього. У цьому процесі мистецька освіта виступає посередником між суспільно значущими культурними цінностями та особистісними орієнтирами дитини, формуючи її смаки, ідеали та світогляд [32].

Архітектура, кінематограф, оперне мистецтво, балет, музичні твори, художнє слово, образотворче мистецтво – усе це потужно впливає на людину, формуючи її як індивідуальність. Завдяки своїм виразним художнім засобам мистецтво сприяє глибшому осмисленню світу природи, переосмисленню ціннісного ставлення до неї, допомагає знайти відповіді на складні світоглядні питання та гармонізувати внутрішній духовний світ із природною красою та порядком [26].

Про застосування мистецтва задля розвитку гармонійної особистості дитини, її емоційної сфери та творчого потенціалу, говорили численні науковці, зокрема О. Половіна та І. Карабаєва. Дослідники однакові в тому, що потребу у самовиявленні найкраще задовольняє художньо-продуктивна діяльність, яка є

вирішальною для становлення особистості та її успішності в майбутньому. Саме в цій діяльності здебільшого формується художньо-продуктивна компетенція.

Освітній процес у дошкільному віці виступає механізмом, у межах якого дитина ознайомлюється з новим, набуває внутрішнього спонукання до пізнання та активно розвиває пізнавальний інтерес. Ця активність зароджується та еволюціонує в процесі навчальної взаємодії, підносячи діяльність дитини на якісно новий рівень. Така діяльність супроводжується прагненням самостійно подолати пізнавальні труднощі, що стимулює додатковий пошуковий інтерес, прояв самостійності та ініціативи, а також супроводжується емоційною залученістю. Визначальним чинником активізації пізнавальної діяльності є внутрішня мотивація, що спонукає особистість до активного включення в процес [43].

Коли дитина йде до садочка або готується до школи, дуже важливо, щоб вона хотіла дізнаватися щось нове, запитувала, спостерігала, пробувала самостійно вирішувати завдання. Тобто – була активною. Пізнавальна активність – це коли дитині цікаво пізнавати світ. Це може бути гра, загадка, книжка, розмова, спостереження за природою.

Дошкільний період є ключовим етапом соціального становлення дитини, розвитку її комунікативних навичок з дорослими та однолітками, формування моральних і естетичних відчуттів, а також знайомства з культурними цінностями. Кожна активність дитини супроводжується виразними емоційними реакціями, що позитивно впливають на розвиток [25].

Особливого значення в цьому контексті набуває мистецтво як засіб, що природно активізує дитяче сприйняття, мислення, уяву та емоції. Важливе місце у формуванні пізнавальної активності дітей п'ятого року життя посідає мистецтво архітектури. Його потенціал полягає у здатності стимулювати спостережливість, емоційне сприйняття, а також аналіз просторових форм і конструкцій. У процесі ознайомлення з архітектурними об'єктами діти вчаться розрізняти елементи (арки, вежі, вікна), помічати відмінності у формах, масштабах і стилях будівель, що

сприяє розвитку мислення, уваги, уяви та естетичного ставлення до навколишнього світу [26].

Спостереження за архітектурними спорудами або створення простих моделей (із конструктора, паперу, природних матеріалів) активізує сенсомоторний і розумовий розвиток. Архітектура як вид мистецтва також сприяє формуванню емоційно-естетичного досвіду дошкільника, що безпосередньо впливає на мотиваційний компонент його пізнавальної активності. У працях О. Половіної обґрунтовано, що взаємодія з архітектурою у формі артпроектів, сюжетних ігор, артігор або інтерпретацій знайомих споруд стимулює самовираження дитини та її інтерес до пізнання [31; 39].

Архітектура поєднує в собі елементи форми, кольору, простору, ритму, симетрії, масштабу – саме ті характеристики, які сприяють розвитку сенсорики, просторового мислення й естетичного сприйняття. Знайомство дошкільників із мистецтвом архітектури (через розглядання будівель, вільне малювання, створення макетів, моделювання та декорування залишковим матеріалом, фантазування щодо вигляду казкових палаців, міст, мостів) не лише розширює їхні уявлення про навколишній світ, а й спонукає до пізнавальної активності, стимулює бажання досліджувати й створювати [26].

Архітектура сприяє розвитку не лише інтелектуальної, а й емоційно-естетичної сфери, що є надзвичайно важливим для всебічного розвитку дошкільника. У педагогіці архітектуру доцільно розглядати не як окрему галузь знань, а як міждисциплінарний засіб, який поєднує елементи мистецтва, конструювання, математики, природознавства та ознайомлення з довкіллям. Такий підхід забезпечує цілісне світосприйняття, ефективно активізує пізнавальну діяльність дітей п'ятого року життя та формує мотиваційну готовність до подальшого навчання.

З огляду на психологічні особливості дітей цього віку, мистецтво архітектури є одним із найефективніших засобів розвитку їхньої пізнавальної сфери. Воно

органічно поєднує гру, уяву, творчість, пізнання та комунікацію – ті компоненти, що є базовими для розвитку дошкільника.

У сучасних дослідженнях К. Демчик, О. Дронової, Т. Житнік, В. Рагозіної, О. Саприкіної, О. Семенова, Л. Шульги та ін., присвячених проблемі використання мистецтва як засобу впливу на розвиток дітей, пріоритетним завданням є розвиток інтересу дітей до культури загалом та до мистецтва зокрема, а також формування художньо-продуктивної компетенції дошкільників. Мистецтво архітектури не є виключенням, але у ЗДО його властивості впливу на розвиток дітей п'ятого року життя часто недооціненні.

Дослідниками відзначається, що у залученні дітей до надбань національної та світової художньої культури важливу роль відіграють мистецькі осередки (художні музеї, галереї) і безпосередньо образотворча діяльність дітей. Проте, як наголошують вчені, провідну роль у світ мистецтва для дитини виконує дорослий. Його емоційне ставлення, обізнаність та бажання залучати дітей до цієї діяльності є гарантом формування творчої особистості дошкільника. За допомогою мистецтва педагог може не лише розвинути й збагатити особистий, індивідуальний досвід ставлення дитини до світу, а й допомогти їй опанувати умінням проникати у внутрішній світ іншої особистості, бачити та відчувати світ, трансльований митцями.

Таким чином прослідковуємо необхідність активізації художньо-продуктивної діяльності дітей п'ятого року життя, в якій формується художньо-продуктивна компетенція. Відповідно до Державного стандарту про дошкільну освіту [13] сформованою її можна вважати у дитини, яка:

- ✓ сприймає мистецький твір з позиції краси та вирізняє його як естетичний.
- ✓ виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем чи виконавцем; має емоційно-ціннісне ставлення до проявів естетичного в житті.

- ✓ реалізує здатність насолоджуватись мистецтвом, пізнавати його образну специфічність і переймати духовний потенціал мистецького твору у власний досвід, виховуючи в собі позитивні риси.
- ✓ володіє комунікативними навичками спілкування з приводу змісту і краси твору та охоче наслідує мистецькі зразки (образотворчі, музичні, театральні тощо).
- ✓ охоче інтегрує у творчих завданнях власні інтереси та набутий мистецький досвід; випромінює благополуччя під час творчої діяльності, має навички рефлексії та виявляє художню активність як складову особистісної культури [37.]

Узагальнюючи, представляємо модель сформованої художньо-продуктивної компетенції у дитини п'ятого року життя засобом архітектури (Рис.1.1).

*Рис.1.1
Складові сформованої художньо-продуктивної компетентності дитини п'ятого року життя*

Таким чином, для всебічного розвитку дошкільника важливо не просто формувати техніку, а й синтезувати різні види творчості. Сучасна наука розглядає два ключові напрями: пластичне образотворення, спрямоване на розвиток естетичної експресії, та конструктивне образотворення, що є основою для розвитку просторового мислення та навичок планування (дослідниця та авторка технології образотворення О. Половіна).

Незважаючи на значний науковий доробок у кожному з цих напрямів окремо, залишається недостатньо обґрунтованою методика їхнього інтегрованого формування у дітей п'ятого року життя. Ми вважаємо, що мистецтво архітектури є синтетичним засобом, який за своєю суттю найкраще поєднує вимоги пластичної форми (художній аспект) та конструктивної стійкості (технічний аспект), що є необхідною умовою для розвитку цілісної особистості дошкільника.

Художньо-продуктивна діяльність дитини дошкільного віку розвивається на основі взаємодії кількох психічних процесів – сприймання, уяви, мислення, емоцій і волі. Їхня узгоджена робота забезпечує не лише результат у вигляді естетично значущого продукту, але й формує цілісну особистість дитини, відкриту до творчості та спілкування зі світом краси. Як зазначає О. Кононко, саме в дошкільному дитинстві закладається «емоційно-ціннісна основа духовності», яка проявляється у здатності співпереживати, відгукуватися на красу та перетворювати її у власну художню дію [34].

Сутність художньо-продуктивної діяльності полягає у переході від чуттєвого сприйняття до образного відтворення, тобто від споглядання до створення. Дитина не просто копіює реальність, а відображає її через власні емоції, уявлення й досвід. За І. Білою, механізм творчості у дітей полягає у «синтезі емоційного переживання з когнітивним усвідомленням», що забезпечує появу нових, індивідуально забарвлених образів [44].

Психологічні дослідження (В. Моляко, Н. Ваганова, Ю. Гулько) підтверджують, що у процесі художньої діяльності активізуються не лише сенсорні системи, а й асоціативно-образне мислення. У дітей формується вміння бачити

цілісність об'єкта, встановлювати співвідношення частин, а також відтворювати пропорції – тобто ті ж самі когнітивні операції, які лежать в основі просторового мислення [41; 42].

Важливою умовою розвитку художньо-продуктивної діяльності є емоційна насиченість середовища. Коли дитина має змогу експериментувати з матеріалами, кольорами, формами, вона не боїться помилятися, а отже, зростає її мотивація до творчості. О. Половіна підкреслює, що емоційний комфорт і позитивна підтримка дорослого є тими чинниками, які «активізують внутрішню художню енергію» дитини та сприяють формуванню перших елементів художньо-продуктивної компетентності [37].

Художньо-продуктивна діяльність водночас виконує розвивальну і корекційну функції. Вона сприяє розвитку дрібної моторики, координації рухів, уваги та самоконтролю. Під час ліплення, малювання, аплікації чи конструювання у дитини формуються вольові якості – цілеспрямованість, наполегливість, прагнення завершити задумане. Як зазначає В. Моляко, «творчий акт у дошкільника є завжди подвійним: це і вияв емоцій, і тренування волі» [41].

У сучасних умовах реформування дошкільної освіти художньо-продуктивна діяльність розглядається не як окремий вид мистецької активності, а як інтегрована форма пізнання світу. Вона об'єднує елементи гри, експерименту, емоційного спілкування та пізнання. На думку В. Вертутіної, саме така діяльність забезпечує «поступове перетворення сприйнятих вражень у самостійний творчий акт», що є базою для розвитку пізнавальної активності та уяви [25].

Таким чином, психологічні механізми художньо-продуктивної діяльності дошкільника становлять складну систему, у якій взаємодіють сенсорні, когнітивні, емоційні та вольові процеси. Їхня гармонізація можлива лише за умов систематичної педагогічної підтримки, емоційного доброзичливого середовища та вільного вибору дитиною матеріалів і способів самовираження. Це забезпечує не лише розвиток творчих здібностей, але й формування позитивного естетичного ставлення до навколишнього світу.

1.2 Пластичне та конструктивне образотворення дітей п'ятого року життя: основні поняття, значення та вимоги

У дошкільній педагогіці особливе місце посідає художньо-продуктивна діяльність, адже саме вона забезпечує гармонійний розвиток емоційної, когнітивної та сенсомоторної сфер дитини. На п'ятому році життя дитина починає активно виявляти власне ставлення до світу через створення предметних і художніх образів, опановує нові засоби самовираження, розвиває уяву та здатність до цілісного сприйняття форми, кольору, фактури. Згідно з дослідженнями сучасних українських науковців, зокрема О. Половіної, І. Кондратець, І. Карабасової, цей вік є сенситивним періодом для становлення творчої діяльності, адже саме в цей час розвиваються основи художньо-продуктивного мислення [41].

Навички пластичного образотворення – це вміння дитини відтворювати об'ємні форми шляхом безпосередньої маніпуляції матеріалом (глиною, тістом, піском, снігом, пластиліном). Пластичність передбачає можливість змінювати матеріал у процесі роботи: розтягувати, стискати, з'єднувати, ущільнювати, додавати або віднімати частини. До таких навичок належать:

- ✓ розуміння структури форми (об'єм, опуклість, пропорції);
- ✓ точність і диференційованість рухів пальців;
- ✓ уміння передати характер поверхні (гладкість, фактурність);
- ✓ здатність створювати стабільні об'ємні елементи (вежі, куполи, арки);
- ✓ поєднання сенсорних відчуттів із художнім задумом.

Пластичне образотворення актуальне для дітей 5 років, оскільки в цьому віці дрібна моторика та тактильна чутливість перебувають у стадії інтенсивного розвитку. Через пластичний матеріал дошкільники краще усвідомлюють форму, вагу, фактуру об'єкта та переносять ці відчуття у художній образ.

Навички конструктивного образотворення – це вміння створювати художні образи шляхом поєднання готових або вирізаних елементів, з яких поступово вибудовується цілісна композиція чи модель. Це можуть бути аплікації, макети,

просторові споруди з картону, коробок, природних і залишкових матеріалів. До конструктивних навичок належать:

- ✓ уміння планувати композицію та розташування елементів;
- ✓ розуміння логіки конструкції (основа, верх, боки, стійкість);
- ✓ добір матеріалів за формою, фактурою, кольором;
- ✓ здатність до комбінування (склеювання, нашарування, вирівнювання);
- ✓ формування просторових уявлень (висота, ширина, симетрія, ритм).

Конструктивне образотворення сприяє розвитку просторового мислення, здатності бачити структуру предмета та будувати цілісний об'єкт із частин, що є важливою складовою когнітивного розвитку дитини цього віку.

Спільним для обох видів діяльності є те, що вони формують у дітей творче бачення, здатність експериментувати з матеріалами, переносити враження від мистецтва на власну продуктивну діяльність. Відмінність полягає у засобах створення форми: у пластичному – форма народжується з матеріалу, у конструктивному – шляхом компонування готових частин.

Пластичне та конструктивне образотворення є двома провідними формами діяльності, у яких відображається процес пізнання дитиною довкілля. Під пластичним образотворенням розуміють ліплення, моделювання, роботу з глиною, тістом чи природними матеріалами, тобто діяльність, у якій дитина створює тривимірну форму шляхом надання матеріалу певних об'ємних характеристик. Конструктивне образотворення передбачає побудову образу через поєднання частин, наклеювання, аплікацію, компонування або створення об'ємних конструкцій із різних матеріалів. Обидва ці види діяльності взаємодоповнюють одне одного й формують у дитини початкові дизайнерські навички – уміння мислити формою, пропорціями, кольором, структурою [30].

Науковці розглядають пластичне й конструктивне образотворення не лише як навчальні види діяльності, а як елементи артосвіти – цілісної системи розвитку художньо-творчих здібностей дитини. Артосвіта, за визначенням О. Половіної, має на меті «допомогти дитині збагатити свої уявлення про світ і сформувати почуттєве

ставлення до людей, природи та довкілля через залучення до світу мистецтва» [30]. Саме тому пластичне й конструктивне образотворення є не лише засобами навчання, а й каналами емоційно-естетичного розвитку.

Психолого-педагогічні дослідження (І. Карабаєва, І. Кондратець, О. Літченко, О. Половіна) підкреслюють, що у процесі пластичного образотворення дитина не просто відтворює форму предмета, а активно «переживає» її, що сприяє розвитку чуттєвого інтелекту та художньої уяви [19]. Через дотик до матеріалу, його пластичність, температуру та фактуру дитина починає усвідомлювати себе творцем, а не виконавцем.

Водночас конструктивне образотворення вчить дитину планувати власну діяльність, визначати послідовність дій, обирати оптимальні засоби для досягнення задуму. Такі дії мають безпосередній зв'язок із розвитком мислення, мовлення, просторової орієнтації, адже кожен конструкт, створений із паперу, тканини, природних чи технічних матеріалів, вимагає від дитини аналізу частин і цілого, розуміння співвідношення, симетрії, ритму. Таким чином, у процесі конструювання розвивається когнітивно-операційний компонент художньо-продуктивної компетентності, тоді як пластичне образотворення формує емоційно-естетичний компонент.

П'ятий рік життя – це період, коли дитина переходить від безпосереднього маніпулювання матеріалами до усвідомленого перетворення. У цьому віці активізується уява, з'являється бажання не просто копіювати, а створювати власний задум. Як підкреслює О. Половіна, важливою умовою успішного розвитку є «педагогіка свободи», тобто така організація занять, у якій дитина має можливість самостійно обирати матеріал, тему та спосіб виконання, а педагог лише спрямовує процес і створює умови для емоційного комфорту [41]. Важливою особливістю п'ятирічних дітей є зростання мотивації до самостійного створення образу. Якщо молодші дошкільники більше захоплені процесом маніпуляції з матеріалами, то у середній групі з'являється інтерес до результату, досягнення цілісності й завершеності роботи. Дитина прагне реалізувати власний задум, пояснити вибір

кольорів, форм, матеріалів. Це є передумовою переходу від хаотичної діяльності до осмисленої художньої дії.

Формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у цьому віці тісно пов'язане з розвитком дрібної моторики, координації рухів, умінням працювати двома руками, точно дозувати силу натиску, змінювати ритм руху залежно від форми. У цей період спостерігається особлива чутливість до фактури матеріалів: дітям подобається м'яти, згортати, ліпити, тиснути, з'єднувати деталі. Саме тому пластичне й конструктивне образотворення виступають природним шляхом розвитку не лише художніх, а й когнітивних здібностей.

Не менш важливим компонентом є емоційно-ціннісна сфера, адже здатність бачити красу, відгукуватися на художній образ, розуміти виразність форми формується поступово й потребує спеціально організованої педагогічної підтримки. Діти п'ятого року життя ще не сприймають мистецтво архітектури у його реалістичній складності; натомість вони помічають окремі деталі, які викликають емоційний відгук: «вежа схожа на казкову», «вікна, як очі», «будинок усміхається». Саме тому архітектурний образ є для них доступним через казковість, виразність силуету, контрастність форм і кольорів.

Дослідження українських і зарубіжних педагогів (Н. Тодосієнко, Л. Міщенко, Г. Шевченко, В. Кудін) доводять, що саме через пластичне й конструктивне образотворення дитина вчиться виражати власне ставлення до світу, розуміти значення естетичних цінностей, відчувати гармонію кольорів і форм [22]. Такі види діяльності допомагають дитині усвідомити себе частиною мистецького простору, розвивають здатність до рефлексії, співпереживання, емоційного відгуку.

Пластичне та конструктивне образотворення дітей п'ятого року життя виконує важливі функції у становленні особистості дитини, адже об'єднує пізнавальну, емоційно-ціннісну та комунікативну складові її розвитку. Дослідниця О. Половіна наголошує, що художньо-продуктивна діяльність у цьому віці має спиратися не на репродуктивні методи навчання, а на створення умов для вільного пошуку, відкриття нового, експериментування з матеріалами та способами

вираження [30]. Такий підхід сприяє формуванню внутрішньої мотивації, оскільки дитина діє не з метою відтворити «правильний» результат, а щоб реалізувати власний задум, відчути радість від процесу творчості.

У дослідженнях І. Кондратець і О. Половіної підкреслюється, що технологія образотворення як складова артосвіти має орієнтуватися насамперед на розвиток емоційного інтелекту, спостережливості та емпатії. Для цього доцільно застосовувати такі методи, як «паузи споглядання» і «паузи вслуховування», які навчають дитину зупинятися, вдивлятися, слухати та помічати найдрібніші деталі довкілля [41]. Саме у цій зосередженості зароджується естетичне сприймання, а отже – й здатність до художнього відтворення.

Дослідниці також вказують на необхідність навчання «без зразка», коли педагог не пропонує дитині готової форми для копіювання, а лише демонструє технічні прийоми, спрямовує процес і підтримує творчий пошук. Така стратегія формує у дитини відчуття власної унікальності, сприяє розвитку ініціативності, критичного мислення, самостійності в прийнятті художніх рішень [39].

У свою чергу, О. Літіченко розглядає пластичне й конструктивне образотворення у контексті розвитку креативності як базової якості особистості. Вони підкреслюють, що найважливішим чинником у цьому процесі є не технічне вдосконалення, а формування в дитини позитивного емоційного ставлення до творчості, відчуття радості від взаємодії з матеріалом, зростання віри у власні сили [20]. Саме через емоційний компонент дитина починає сприймати мистецтво не як завдання, а як природну форму спілкування зі світом.

Важливою педагогічною умовою є створення розвивального мистецького середовища – «артпростору», де дитина має можливість самостійно обирати матеріали, інструменти, способи виконання. Таке середовище має бути насиченим, різноманітним і водночас безпечним, що дає змогу вихованцю експериментувати з кольором, фактурою, формою. При цьому педагог постає не як контролер, а як партнер і співтворець, який допомагає дитині пережити стан натхнення. У цій

позиції виявляється гуманістичний аспект педагогічної взаємодії, спрямований на підтримку індивідуальності кожної дитини [30].

У статті О. Музики розкрито педагогічний потенціал артосвіти як засобу розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Авторка підкреслює, що сучасна організація мистецького процесу має базуватися на рефлексійному підході, який сприяє усвідомленню дитиною власних емоцій, результатів діяльності та шляхів самовираження. Такий підхід реалізується через бесіди-обговорення після виконаної роботи, через самооцінку й обмін враженнями між дітьми [22].

З огляду на дослідження О. Половіної, ефективність художньо-продуктивної діяльності значною мірою залежить від того, наскільки педагог здатний поєднувати в освітньому процесі різні види мистецтва – музику, літературу, театр, дизайн. Така міждисциплінарна інтеграція формує у дітей поліхудожні вміння, допомагає переносити естетичні уявлення з одного виду діяльності в інший, розвиває гнучкість мислення та творчу адаптивність [33].

Педагоги-практики відзначають, що використання нетрадиційних технік у пластичному й конструктивному образотворенні (free painting, аплікація з тканини, ниткова графіка, колаж, малювання на вологому папері, акватипія тощо) не лише урізноманітнює навчальний процес, а й має терапевтичний ефект. Такі заняття допомагають зняти напруження, сприяють емоційній гармонізації, формують стійкий позитивний інтерес до мистецької діяльності [11].

Важливим чинником є також поєднання мистецької діяльності з розвитком мовлення. У процесі створення образу діти описують свої дії, обговорюють результати, розповідають про власні враження, що стимулює розвиток словника, граматичної побудови мовлення та комунікативної компетентності. На думку Н. Тодосієнко, саме така взаємодія мистецтва та мовлення сприяє гармонійному розвитку дошкільника як цілісної особистості [45].

Отже, педагогічна ефективність пластичного та конструктивного образотворення полягає у поєднанні емоційного, когнітивного й діяльнісного

компонентів. Пластичне образотворення формує здатність відчувати форму, лінію, об'єм; конструктивне – розвиває просторове мислення, планування, уміння доводити справу до завершення. Обидва види діяльності спільно створюють основу художньо-естетичного розвитку, який є одним із ключових показників готовності дитини до подальшої освіти та соціалізації.

Застосування пластичного й конструктивного образотворення на п'ятому році життя має враховувати не лише техніко-технологічну сторону занять, а й синкретичну природу дитячої творчості. Поліхудожній розвиток постає тоді, коли в одному освітньому сценарії поєднуються різні види діяльності: те, що виліплено на занятті з пластичного образотворення, «оживає» у театралізації як атрибутика чи персонажі настільного глиняного театру; літературні образи, осмислені під час читання, переходять у візуальні рішення в аплікації чи колажі. Такий підхід посилює мотивацію і знімає напругу «правильності» результату: значущою для дитини стає власна дія й переживання власного задуму, а не відповідність «зразкові». Саме на це орієнтує сучасна технологія образотворення в межах артосвіти, де роль дорослого – ініціювати, створити умови і співпережити дитячому відкриттю, не підмінюючи його репродукцією готових рішень [30; 22].

П'ятий рік життя позначений стійкішим інтересом до живописного образотворення та розширенням матеріальної бази малювання. Доцільно організовувати досвід вільного живопису (free painting) з поступовим ускладненням: від елементарних ґрунтів (пензель, губка, зіжмаканий папір) до експериментів із відтінками, змішуванням кольорів на палітрі, порівнянням властивостей гуаші й акварелі. Побутові й святкові сюжети (напр., зимові трафарети зі «штучним снігом» на вікнах) природно інтегрують малювання в життя родини, а дослідницькі завдання з «матеріалами, що лишають слід» (безпечно підібрані речовини під наглядом дорослого) розширюють чуттєвий досвід і знімають страх помилки. Ключове тут – підтримка дорослого: безоціночні коментарі, запитання, що відкривають («цікаво, що в нас вийшло?»), спільне

обговорення задуму; саме така фасилітація формує у дитини позитивне ставлення до творчості й внутрішню мотивацію [22].

Важливою віхою п'ятого року є опанування безпечних інструментальних дій у конструктивному образотворенні: користування ножицями із заокругленими кінчиками, охайне наклеювання, дозоване застосування клею ПВА (а краще – самостійно приготований клей). Зміст аплікації доцільно розширювати від паперу до природних і залишкових матеріалів (сухоцвіти, пір'я, тканини, стрічки, гудзики, пластикові кришечки), що природно підводить до колажу як першої «дизайнерської» техніки. Натомість принципово слід утриматися від використання продуктів харчування (круп, макаронів) як засобів декору: це суперечить етичному ставленню до праці та формує у дітей хибні уявлення про цінність їжі; натомість педагог може пропонувати екологічно доцільні альтернативи – вторинні матеріали, які водночас підтримують екологічне мислення й ощадність [33].

У пластичному образотворенні доцільно підтримувати перехід від «маніпуляції» матеріалом до композиційного мислення. Ліплення з харчового чи солоного тіста, глини, а також робота з гіпсовими відливками або полімерною глиною дають змогу відчувати об'єм, вагу, баланс і фактуру, а також спланувати цілісну композицію (напр., серія пов'язаних предметів: «чайний сервіз», «фрукти на блюді», «фігурки для настільного театру»). Послідовне ускладнення прийомів – загострення та заокруглення країв, відтиски на поверхні, згладжування, нанесення рельєфу стекою – у поєднанні з тематичними циклами (напр., тривалий колективний проєкт на кшталт «Сорочинський ярмарок») розвиває цілепокладання, доведення справи до кінця і – що не менш важливо – досвід кооперації у спільному творенні [20; 41].

Паралельно варто цілеспрямовано формувати «дизайнерське чуття» як когнітивно-естетичний комплекс: відчуття пропорції, симетрії, ритму, композиційної рівноваги; вміння добирати матеріал «за доцільністю» (який саме тактильний чи візуальний ефект він дає; чи витримає транспортування в театральній грі; чи пасує до обраної поверхні); готовність обґрунтовувати свій

вибір і рефлексувати зміни задуму в процесі роботи. У цій логіці конструктивне образотворення природно зближується з елементарним дизайном, де результат має і художню, і утилітарну вартість (декор речей, святкове сервірування, виготовлення простих костюмних елементів, оформлення запрошень) – саме так окреслено функціональне поле «дитячого дизайну» в сучасних дослідженнях [34].

Пластичне образотворення у дошкільному віці виступає одним із провідних засобів розвитку емоційно-естетичного досвіду дитини. Його сутність полягає у перетворенні матеріалу шляхом ліплення, моделювання, натискання, розтягування, з'єднання, тобто у діяльності, що передбачає активне відчуття форми через дотик, рух і просторове уявлення. У процесі таких дій дитина не лише створює предмет, а й переживає власний емоційний стан, трансформуючи внутрішні враження у зовнішню форму.

О. Половіна визначає пластичне образотворення як «особливий вид художньої діяльності, що поєднує сенсорний досвід дитини з її емоційно-чуттєвим сприйняттям світу» [1]. За її спостереженнями, саме під час ліплення або моделювання діти набувають почуття впевненості у власних можливостях, оскільки процес створення форми має безпосередній і видимий результат. Звідси й психологічний ефект – задоволення, радість, бажання діяти далі.

Дослідження О. Літіченко та Г. Кирилюк [3] доводять, що пластичне образотворення виконує важливу функцію саморегуляції: воно допомагає дитині зняти напруження, переключити увагу, опанувати емоції через дію. Дитина, працюючи з м'яким матеріалом, поступово вчиться контролювати силу натискання, розподіляти зусилля, розуміти зв'язок між формою, рухом і результатом. Це є надзвичайно важливим у розвитку як сенсомоторної координації, так і емоційного самопізнання.

Пластичне образотворення має виразно психотерапевтичний потенціал. Робота з глиною, солоним тістом, воском або кінетичним піском створює умови для зниження емоційної тривожності, розкриття внутрішніх переживань. За спостереженнями Н. Тодосієнко [45], у процесі ліплення дитина «ніби розмовляє з

матеріалом», проектуючи на нього власні емоції, що сприяє формуванню емпатійності та почуття гармонії.

Водночас пластичне образотворення є важливим чинником розвитку естетичного сприймання. Робота з тривимірними формами розвиває у дітей відчуття пропорцій, симетрії, цілісності композиції. Як зазначає І. Новоселецька [3; 25], у процесі ліплення дитина переходить від хаотичного маніпулювання матеріалом до усвідомленого задуму: «образ народжується не з випадкової дії, а з внутрішнього бачення форми, яка ще тільки має постати». Таким чином, формування художнього задуму стає важливою складовою становлення естетичного досвіду.

Педагогічна цінність пластичного образотворення полягає в тому, що воно створює природне середовище для інтеграції мистецтв. Пластичне образотворення легко поєднується з музикою, рухом, казкою, архітектурою. Наприклад, під час створення «Будиночка для лісового звіра» діти можуть спочатку слухати спокійну музику, потім уявити простір, де цей звір живе, і лише після цього переходити до створення деталей з різних природних матеріалів, як от тісто. Така інтеграція забезпечує глибше емоційне занурення у творчість.

Значну роль у пластичному образотворенні відіграє свобода вибору матеріалів і технік. Використання нетрадиційних засобів – природних елементів, кришок, тканини, ниток, залишкових матеріалів – сприяє розвитку гнучкого мислення, уяви, здатності бачити нові можливості у звичних речах [18; 46]. Це формує основу креативності, яка виявляється у прагненні до пошуку власних способів вираження.

У практиці закладів дошкільної освіти пластичне образотворення виступає базовою складовою художньо-продуктивної компетентності. Саме через дотик, рух і матеріал дитина пізнає закономірності форми, об'єму, пропорції – тобто ті поняття, які згодом стають основою для засвоєння архітектурних уявлень у старшому дошкільному віці. Таким чином, пластичне образотворення не лише

формує емоційно-естетичний досвід, а й готує підґрунтя для переходу до конструктивного мислення.

Окрема увага – ролі родини як фасилітатора дитячої творчості. Для сталої мотивації важливі регулярність занять, безпечний простір для «брудних» експериментів, відмова від критики на користь діалогічного супроводу («що ти хотів показати?», «які фарби обрав і чому?»), спільне прибирання як компонент культури праці. Навчання користування ножицями й клеєм має відбуватися не «епізодично на гуртку», а у форматі коротких домашніх вправ із дотриманням правил безпеки; доречною є і партнерська взаємодія закладу з батьками – міні-майстер-класи щодо технік вирізання, добору матеріалів, організації домашнього «арт-куточка». Такий вид взаємодії має назву «супровід-співробітництво», і для родини й педагога воно відповідає гуманістичній моделі артосвіти і вважається одним із ключових факторів зростання художньо-продуктивної компетентності дитини [22; 39].

Пластичне та конструктивне образотворення відіграє значущу роль у формуванні життєвої компетентності дітей п'ятого року життя, оскільки його результативність виходить далеко за межі власне художньої діяльності. У процесі ліплення, моделювання, аплікації та створення предметних композицій діти опановують низку практичних умінь, які надалі переносять у повсякденне життя. Так, навички пластичного образотворення допомагають дитині краще володіти дрібною моторикою, необхідною для побутових дій – ліплення вареників чи печива, замішування тіста, формування дрібних предметів із природного матеріалу. Конструктивні вміння, пов'язані зі складанням деталей, плануванням послідовності дій, добором матеріалів і закріпленням елементів, виявляються у створенні простих іграшок, святкового декору, макетів, атрибутів для сюжетно-рольових ігор, а також у навичках організації власного простору. Обидва види образотворення сприяють розвитку самостійності, цілеспрямованості, уміння бачити можливості використання звичайних речей у нових функціях – що є основою творчої життєвої компетентності дитини. Вони допомагають дошкільнику

приймати рішення, експериментувати, оцінювати стійкість і доцільність об'єктів, проявляти ініціативу й доводити справу до завершення. Таким чином, пластичне та конструктивне образотворення формує не лише художній досвід, а й практичну готовність дитини діяти в різних життєвих ситуаціях – створювати, ремонтувати, прикрашати, перетворювати світ навколо себе.

У підсумку, вимоги до організації пластичного та конструктивного образотворення дітей п'ятого року життя зводяться до кількох пов'язаних тез. По-перше, процес первинний щодо результату: навчання без зразка, свобода варіативного пошуку, право на помилку й зміну задуму. По-друге, матеріал як «педагог»: різнофактурні, природні й залишкові носії сенсорного досвіду не просто урізноманітнюють освітню взаємодію – вони вибудовують місток до елементарного дизайну, де «доцільність» стає осердям вибору. По-третє, рефлексія як культура осмислення: короткі бесіди після взаємодії, спільні перегляди й емоційні відгуки формують мовленнєві та соціально-комунікативні вміння, закладаючи підвалини поліхудожньої компетентності. Нарешті, партнерство дорослих – педагога і батьків – створює безперервне середовище підтримки: дитина відчуває себе автором, її «я можу» підкріплюється досвідом доведення справи до цілісного художнього продукту. У цій рамці пластичне й конструктивне образотворення постають не просто навчальними практиками, а ключовими механізмами становлення емоційного інтелекту, дизайнерського чуття й художньо-продуктивної компетентності, що узгоджується з сучасними концепціями артосвіти дошкільників [20; 30; 34].

1.3 Особливості формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобом ознайомлення з мистецтвом архітектури

Формування творчого мислення у дітей дошкільного віку є однією з ключових умов їхнього всебічного розвитку. У сучасних умовах інформаційної невизначеності, коли дитина постійно стикається з новими образами, технологіями та потоками даних, особливого значення набуває здатність не лише сприймати інформацію, а й перетворювати її на власний художній досвід. Як зазначають В. О. Моляко, Н. Ваганова та Ю. Гулько, творчість дитини має характер відкриття, у якому мислення функціонує в єдності з емоціями, уявою і практичною дією [21].

Творче мислення, за спостереженнями дослідників, розвивається у ситуаціях невизначеності та пошуку, коли дитина не має готового зразка, а повинна знайти власне рішення. Саме у таких умовах відбувається перехід від наслідування до самостійного створення нового – тобто від репродуктивної до продуктивної діяльності. Цей процес передбачає аналогізування, комбінування та реконструкцію відомих образів, що є психологічним підґрунтям художньої творчості.

Мистецтво архітектури, за своєю природою, створює сприятливі умови для реалізації таких пошукових дій. Воно водночас апелює до логічного й естетичного мислення, поєднуючи аналітичне осмислення форми та емоційне сприйняття гармонії. Архітектурні образи – будинки, храми, мости, башти – втілюють конструктивність і красу, що дає дитині змогу одночасно мислити, відчувати та творити.

Ознайомлення дітей з архітектурою сприяє розвитку інтелектуально-пізнавальної гнучкості, адже кожна архітектурна форма викликає не лише естетичне враження, а й потребу зрозуміти її конструкцію, пропорції, взаємозв'язок частин. Дитина, спостерігаючи архітектурний об'єкт, аналізує його елементи, встановлює асоціації, висуває гіпотези щодо його побудови – таким чином, вона залучається до дослідницького типу мислення, який є основою будь-якої творчості.

Архітектура – це синтетичне мистецтво, у якому поєднуються конструктивна логіка, естетика форми й емоційне сприймання простору. Для дітей дошкільного віку вона стає природним містком між чуттєвим і розумовим пізнанням світу. У знайомстві з архітектурними формами дитина не лише бачить красу споруди, а й починає відчувати гармонію, співвідносити частину і ціле, усвідомлювати закономірності рівноваги, ритму, симетрії. Як зазначає С. Ничкало, архітектура «виховує здатність бачити красу в упорядкованості» [26].

На відміну від живопису чи музики, архітектура безпосередньо занурює дитину у тривимірний простір. Це мистецтво, у якому можна «жити» – ходити, споглядати, торкатися, порівнювати, моделювати. Такий досвід надзвичайно важливий для розвитку сенсорного та просторового інтелекту. Під час спостереження за будинками, мостами, храмами чи вежами діти не лише фіксують зовнішні риси, а й вчаться розуміти пропорції, масштаб і функцію. Це формує уявлення про зв'язок між красою і доцільністю – базовий принцип архітектурного мислення [10].

Особливу роль відіграє емоційне сприймання архітектурного образу. Дитина реагує на будівлі через почуття подиву, спокою, радості або захоплення. Саме ці переживання створюють умови для формування естетичної культури. За О. Половіною, архітектура в дошкільному навчанні виконує функцію «емоційного каталізатора», адже здатна пробуджувати глибокі почуття й переводити їх у творчу дію [33]. Таке емоційне занурення сприяє виникненню особистісно значущого ставлення до краси довкілля.

Знайомство з архітектурою реалізується через споглядання, бесіди, сюжетно-рольові ігри, конструювання та художньо-продуктивну діяльність. Особливий ефект має використання візуальних і цифрових засобів – онлайн-екскурсій, інтерактивних моделей, фото- та відеоматеріалів, які дозволяють “подорожувати” архітектурними пам'ятками світу. Наприклад, перегляд будівель Київського лялькового театру, Софії Київської, Львівської ратуші допомагає дітям побачити,

як поєднуються форма, орнамент, колір і простір у створенні емоційного образу міста.

На основі таких вражень виникає прагнення до самостійного архітектурного моделювання. Під час створення об'ємних споруд із конструктора, паперу, картону, природних матеріалів діти переходять від наслідування до творчого перетворення. Вони навчаються мислити образно, прогнозувати результат, експериментувати з формою. За І. Білою [44], саме архітектурна діяльність розвиває у дитини «передпроектне мислення» – здатність уявляти структуру предмета до його створення.

Архітектура в дошкільній педагогіці також виконує ціннісно-виховну функцію. Вона навчає бачити світ як гармонійну систему, де краса невіддільна від функції, а людина – від довкілля. Це сприяє становленню екологічного мислення, почуття відповідальності та співпричетності до творення гармонійного простору. Таким чином, архітектура стає не лише змістом навчання, а й методом виховання культури сприймання краси, гармонії та пропорцій, що уможливорює розвиток творчого потенціалу кожної дитини.

У практичній діяльності – коли діти створюють об'ємні або площинні архітектурні форми з глини, паперу, картону чи природних матеріалів – активізується процес матеріалізації мислення, тобто перехід від ідеї до реального художнього результату. Це дозволяє дитині не просто сприймати образи архітектури, а й перетворювати їх на власні творчі продукти, у яких відображається її індивідуальний досвід, емоційний стан і художнє бачення.

Отже, мистецтво архітектури виступає не лише предметом пізнання, а й засобом розвитку творчого мислення. Воно сприяє гармонійному поєднанню аналітичних і образних компонентів інтелектуальної діяльності, формує здатність до аналогій, експериментування, пошуку й відкриття нового. Таким чином, саме у художньо-продуктивній діяльності, пов'язаній із архітектурою, дитина дошкільного віку досягає складний, але природний шлях – від емоційного враження до творчого усвідомлення світу.

Архітектура посідає особливе місце серед видів мистецтва, з якими взаємодіє дитина п'ятого року життя. На відміну від живопису чи музики, вона поєднує естетичне й практичне, перетворюючи простір довкілля на художній образ. Саме це робить архітектуру унікальним засобом розвитку пластичного та конструктивного мислення дошкільників. За визначенням О. Половіної, процес образотворення є не просто відтворенням зовнішніх форм, а «пошуком гармонійних співвідношень, що виникають у творчій взаємодії дитини з матеріалом» [30]. Таким чином, архітектура в системі артосвіти виступає не як предмет копіювання, а як полігон для формування здатності мислити формою, масштабом і пропорцією.

О. Половіна розглядає технологію образотворення як комплекс педагогічних дій, спрямованих на розвиток художньо-продуктивної компетентності через діяльність, у якій переважає експеримент і відкриття. Вона підкреслює, що дитина має право на власне бачення світу, а педагог виступає фасилітатором, який підтримує ініціативу й створює умови для сенсорного, емоційного та інтелектуального переживання краси. Архітектура у цьому контексті є природним середовищем для спостереження, аналізу й моделювання: дитина бачить будівлі, споруди, елементи декору, порівнює їх, виявляє закономірності будови, що стає основою для подальшої художньої діяльності [41].

Пластичне та конструктивне образотворення у своїй сутності співзвучні архітектурі, адже обидва передбачають просторове мислення, оперування формами, лініями, об'ємами та структурними зв'язками. Пластичне – через ліплення, моделювання, експериментування з матеріалом – допомагає дитині «відчути» об'єм; конструктивне – через аплікацію, складання, комбінування елементів – формує поняття цілісності структури. Знайомство з архітектурою дозволяє поєднати ці два напрями: діти спостерігають, як у реальному світі поєднуються вертикалі й горизонталі, симетрія та асиметрія, масив і порожнеча, після чого відтворюють власні уявлення у матеріалі [28].

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що у віці п'яти років дитина починає усвідомлювати не лише зовнішній вигляд предметів, а й просторові відношення між ними. Розвивається здатність «бачити» форму як конструкцію, розкласти її на частини, планувати дії наперед. Саме тому архітектурні образи, що мають чітку логіку побудови, пропорційність і функціональність, є оптимальним матеріалом для розвитку просторово-конструктивного мислення. Педагог може звертати увагу дітей на будинки, храми, мости, ворота, підкреслюючи красу їхніх форм і гармонію деталей, не вимагаючи копіювання, а пропонуючи вільне художнє осмислення побаченого.

Згідно з технологією образотворення О. Половіної, провідною умовою формування навичок пластичного й конструктивного образотворення є дія через емоцію. Дитина не просто бачить архітектуру, а переживає її: вражається масштабом, кольором, світлотінню, орнаментом. Це переживання спонукає до власного творення – від спроби скласти з природних матеріалів «вежу», «дах», «міст» до створення композицій у глині чи картоні. Саме в цьому полягає архітектурно-образотворчий потенціал технології образотворення – у перетворенні емоційного досвіду спостереження на художньо-практичну дію [33].

Формування навичок пластичного та конструктивного образотворення через ознайомлення з мистецтвом архітектури передбачає створення особливих педагогічних умов, у яких дитина має можливість діяти як дослідник і творець. Згідно з технологією образотворення О. Половіної, головним принципом такої роботи є варіативність і відкритість процесу: педагог не демонструє «зразок», а пропонує дитині простір для самостійного вибору матеріалів, теми, способу втілення образу. Такий підхід ґрунтується на визнанні дитячої творчості як самодостатньої діяльності, у якій пізнання і творення поєднані в єдиний процес [30].

Ознайомлення дітей з архітектурою відбувається не через абстрактні пояснення, а через безпосереднє сприйняття – спостереження будівель, пам'яток, декоративних елементів, архітектурних форм. Дитина п'ятого року життя схильна

до наочно-дійового мислення, тому вивчення архітектури має бути практично спрямованим: у ході спостереження педагог підводить дітей до узагальнень через порівняння форм, кольорів, пропорцій. Наприклад, під час прогулянки дитсадка вихователь може звернути увагу на дах і сказати: «Поглянь, який він трикутний, а цей будинок має круглий купол. Як ти думаєш, чому вони різні?» – це стимулює аналітичне мислення, водночас відкриваючи шлях до творчого відтворення побаченого у власній роботі [28].

Важливою умовою є створення естетико-дослідницького середовища, у якому дитина може експериментувати з природними та залишковими матеріалами. Замість традиційних наборів пластиліну або кольорового паперу педагог пропонує різнофактурні матеріали: гілочки, картон, клаптики тканини, глину, солоне тісто, нитки, фольгу, коробочки. Робота з такими матеріалами сприяє сенсорному розвитку, формує відчуття фактури, ваги, гнучкості, а також вчить бачити естетику у звичайних речах. Як зазначає О. Половіна, саме «життєвий матеріал», який дитина зустрічає у своєму повсякденному досвіді, є найбільш продуктивним для формування художньо-продуктивного мислення, бо він має емоційну значущість і спонукає до перетворення [41].

Такі матеріали природно підводять дитину до розуміння конструктивних принципів архітектури: що потрібно, аби форма стояла, не руйнувалася, зберігала рівновагу. Наприклад, використовуючи залишкові коробки, діти можуть досліджувати, яка основа стійкіша, як можна побудувати вежу, щоб вона не впала, або як дах повинен спиратися на стіни. Це не лише розвиває мислення, а й формує початкові інженерні уявлення. Такий підхід, за В. Писоцьким, поєднує мистецьке та конструктивне начало, перетворюючи дитину на «малого архітектора», який водночас творить і досліджує [28].

Другим важливим чинником є емоційно-ціннісний компонент діяльності. На думку О. Половіної, естетичне переживання – це рушій художньо-продуктивного розвитку: дитина повинна не просто бачити архітектуру, а відчувати її. Тому в роботі з дошкільниками доцільно використовувати емоційно забарвлені ситуації –

казкові оповідання про замки, мости, міста; спільне слухання музики під час ліплення чи аплікації; створення ігрових мотивів («Побудуймо будиночок для звірят», «Зробимо міст для казкового героя»). Це підсилює естетичну залученість і перетворює конструктивну діяльність на творчу гру [33].

Згідно з сучасними дослідженнями в галузі дошкільної освіти, одним із найефективніших методів формування пластичних і конструктивних навичок є спільне моделювання – коли педагог і діти разом створюють колективну композицію. У процесі такої взаємодії дитина засвоює способи взаємодопомоги, розвиває мовлення через обговорення спільного задуму, вчиться планувати послідовність дій. Однак педагог не має домінувати у процесі, його роль – координувати і спрямовувати, залишаючи дитині право на індивідуальність

Таким чином, педагогічні умови ефективного формування навичок пластичного та конструктивного образотворення через архітектурну діяльність охоплюють: надання свободи вибору матеріалів і технік; створення емоційно комфортного середовища; акцент на дослідницькому характері творчості; використання природних і залишкових матеріалів як основи художньо-продуктивного процесу; та фасилітаційну позицію вихователя. У таких умовах архітектура стає не лише змістом, а й методом розвитку мислення дитини, що виявляє себе через побудову, руйнування і відтворення нових форм. Узагальнене бачення представлене в Рисунку 1.2.

Інтеграція мистецтва архітектури у технологію образотворення має не лише розвивальне, а й виховне значення. Вона забезпечує становлення в дитини естетичного ставлення до довкілля, формує відчуття простору, гармонії та пропорцій, що є базою для подальшого художнього та технічного мислення. Знайомлячись із архітектурними об'єктами, дитина сприймає їх не як «будинки», а як гармонійні цілісності, де кожна деталь має зміст і функцію. Саме ця здатність бачити зв'язки між формою та змістом – перший крок до елементарного архітектурного мислення, що природно поєднує конструктивне й пластичне начало [30].

Педагогічні умови ефективного формування навичок пластичного та конструктивного образотворення засобом мистецтва архітектури

Педагогічні умови	свобода вибору матеріалів і технік
	емоційно комфортне середовище
	дослідницький характер творчості
	використання природних і залишкових матеріалів як основи художньо-продуктивного процесу
	фасилітаційна позиція вихователя

Педагогічний зміст архітектурного образотворення полягає в тому, щоб дати дитині змогу не лише споглядати, а й діяти – будувати, експериментувати, змінювати. У цьому процесі архітектура виступає своєрідним «мостом» між реальністю та уявою. Під керівництвом педагога діти створюють об’ємно-просторові композиції, макети вулиць чи казкових міст, виготовляють елементи фасадів або декору, використовуючи природні й залишкові матеріали. Такі вправи сприяють розвитку просторової уяви, відчуття рівноваги, логічного мислення, що поєднується з емоційною виразністю. За висловом О. Половіної, «у кожній дитячій споруді живе емоційна логіка: дитина не лише створює форму, а й осмислює її як життєвий простір» [41].

У процесі ознайомлення дітей п’ятого року життя з архітектурою доречно використовувати педагогічні ситуації, що поєднують спостереження, уяву та практичну дію. Наприклад, після спільної прогулянки біля історичної будівлі педагог пропонує дітям створити «будинок мрії» із коробок, гілочок і тканини, де кожна деталь символізує певний настрій: «Дах – це небо, яке охороняє нас», «вікна

– очі, що дивляться у світ». Таким чином дитина не просто моделює конструкцію, а наповнює її художньо-емоційним змістом. Інший варіант – створення «вулиці настрою», де кожна споруда має свій характер і колір, що відповідає почуттю чи спогаду. Такі завдання поєднують пластичне (формування об'єму, рельєфу) і конструктивне (компонування, балансування, з'єднання елементів) образотворення в єдиний процес художньо-продуктивної діяльності.

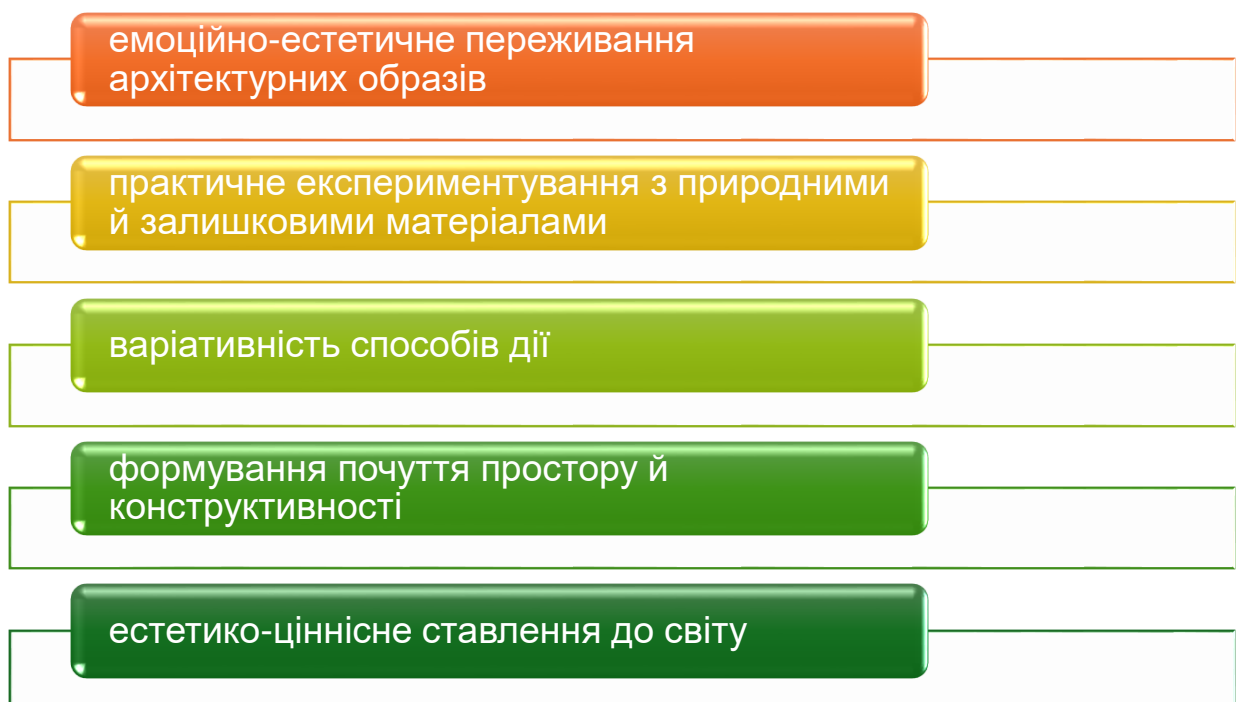
Інтеграція архітектурного змісту в освітній процес сприяє розвитку дизайнерського мислення, що проявляється у здатності дитини бачити естетику функціонального. Саме це – одна з провідних ідей технології образотворення О. Половіної, яка наголошує, що дитина не лише «малює» або «ліпить», а проектує образ світу, вчиться організовувати простір, робити його гармонійним. Відтак архітектура стає не лише темою, а й метафорою творчості – мистецтвом поєднання частин у цілісність. Таке осмислення відповідає концепціям сучасної артпедагогіки, де розвиток креативності розглядається як процес інтерпретації культурного досвіду через власну діяльність

Важливо, що архітектурна діяльність дітей не потребує спеціального обладнання чи дорогих матеріалів. У межах технології образотворення вона може реалізовуватись через ігрові форми: «майстерня маленьких архітекторів», «будуємо казкове місто», «плануємо парк мрій». Діти створюють композиції з картону, глини, тканини, природних матеріалів, обговорюють, що вони побудували, для кого, чому обрали саме такі кольори чи форми. Ці моменти рефлексії формують початкові навички художнього аналізу, емоційної емпатії та комунікації. Саме у таких ситуаціях педагог реалізує фасилітаційний підхід – не навчає готових схем, а допомагає дитині знайти власне рішення, підтримуючи емоційно-пізнавальний інтерес [33].

Отже, формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобом ознайомлення з мистецтвом архітектури має низку особливостей. По-перше, воно відбувається на основі емоційно-естетичного переживання архітектурних образів, що стимулює бажання дитини створювати

власні форми. По-друге, провідним засобом розвитку виступає практичне експериментування з природними й залишковими матеріалами, яке формує навички роботи з об'ємом, фактурою, пропорцією. По-третє, важливою умовою є варіативність способів дії – дитина не копіює зразок, а шукає власне рішення, розвиваючи гнучкість мислення. По-четверте, у процесі художньо-продуктивної діяльності формується почуття простору й конструктивності, тобто здатність бачити взаємозв'язки між елементами форми, рівновагою, симетрією. Нарешті, архітектура як засіб образотворення сприяє становленню естетико-ціннісного ставлення до світу, коли дитина починає усвідомлювати красу не лише як зовнішню ознаку, а як гармонію між функцією, формою й змістом. Сукупність цих чинників забезпечує формування у дітей п'ятого року життя художньо-продуктивної компетентності, у центрі якої – здатність творити, мислити образно й діяти конструктивно [41]. Узагальнені особливості формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобом ознайомлення з мистецтвом архітектури представлені у Рисунку 1.3.

Рис.1.3
Особливості формування навичок
пластичного та конструктивного образотворення

Отже, ознайомлення дітей п'ятого року життя з мистецтвом архітектури в межах технології образотворення О. Половіної сприяє цілісному розвитку особистості. У цьому процесі поєднуються сенсорне сприйняття, емоційна реакція, інтелектуальне осмислення та практична дія. Формуються не лише художні вміння, а й компетентності в галузі комунікації, самовираження, співпраці. Пластичне й конструктивне образотворення, реалізоване через архітектурний досвід, розвиває у дітей естетичний смак, просторове мислення, почуття гармонії, стимулює самостійність та ініціативу. Таким чином, мистецтво архітектури стає дієвим засобом формування основ художньо-продуктивної компетентності дитини дошкільного віку, що відповідає сучасним тенденціям мистецької освіти і принципам академічної доброчесності.

Висновки до першого розділу

Аналіз науково-методичних джерел і сучасних підходів до організації художньо-продуктивної діяльності дітей п'ятого року життя дозволив з'ясувати, що формування навичок пластичного та конструктивного образотворення є важливою складовою розвитку художньо-продуктивної компетентності дошкільника. Цей процес пов'язаний не лише з оволодінням технічними прийомами зображення чи моделювання, а передусім із розвитком емоційно-естетичного сприйняття, творчої ініціативи, уяви та дослідницької активності.

Виявлено, що мистецтво архітектури є ефективним засобом гармонійного поєднання пластичних (емоційно-виразних) та конструктивних (логічно-просторових) компонентів художньої діяльності. Ознайомлення з архітектурними формами, їх структурою, пропорціями, ритмом і масштабом сприяє розвитку сенсорики, просторового мислення, моторики та здатності бачити взаємозв'язок між формою, функцією і красою. Через сприйняття архітектури дитина відкриває гармонію між мистецтвом і життям, що поглиблює її емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу.

Науковці (О. Половіна, І. Кондратець, І. Карабаєва, В. Писоцький, О. Літіченко та ін.) розглядають художньо-продуктивну діяльність як синтетичний процес, у якому поєднуються сприйняття, переживання та творення. У межах технології образотворення О. Половіної формування пластичних і конструктивних навичок ґрунтується на принципах варіативності, самостійності, дослідницького пошуку й фасилітаційної підтримки дитини з боку педагога. Вона наголошує, що дитина є не наслідувачем зразків, а активним творцем, який пізнає себе і світ через матеріал, форму й колір.

Пластичне образотворення сприяє розвитку естетичного сприйняття, відчуття об'єму, плавності, ритму та фактури; конструктивне – забезпечує формування навичок побудови, компонування, пропорційності та просторової організації. Їхнє інтегроване застосування створює умови для становлення цілісного художнього мислення. Особливої ефективності цей процес набуває при

використанні мистецтва архітектури, яке об'єднує художній та технічний досвід, стимулює як емоційне, так і логічне осмислення навколишнього світу.

Отже, теоретичний аналіз підтверджує, що формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя є багатокомпонентним процесом, який вимагає цілісного педагогічного підходу, заснованого на ідеї синтезу мистецтв, розвитку самостійності та емоційно-ціннісного досвіду дитини. Використання мистецтва архітектури як засобу цього формування відкриває широкі можливості для розвитку творчої ініціативи, просторового мислення, креативності та художньо-продуктивної компетентності дошкільника.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЛАСТИЧНОГО ТА КОНСТРУКТИВНОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ ЗАСОБОМ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МИСТЕЦТВОМ АРХІТЕКТУРИ

2.1 Критерії, показники та рівні сформованості навички пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобами архітектури

Формування навичок пластичного та конструктивного образотворення є складним, багаторівневим процесом, що охоплює сенсорний, пізнавальний, моторний і творчо-естетичний розвиток дитини. Щоб оцінити ефективність цього процесу та виявити динаміку змін, необхідно визначити чіткі критерії, показники та рівні сформованості навичок.

Підґрунтям для визначення таких критеріїв у нашому дослідженні стала технологія образотворення О. Половіної, що ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки, фасилітаційної взаємодії та створення умов для саморозкриття особистості. За О. Половіною, образотворення – це не копіювання зразка, а самостійне створення дитиною художнього образу через досвід, відчуття, дослідження матеріалу й емоційне переживання.

Технологія передбачає синтез трьох складових: сенсорної (відчуття форми, кольору, фактури), конструктивної (уміння створити образ, форму, структуру) та естетично-творчої (емоційно-ціннісне ставлення, оригінальність, самовираження)

Узгоджено з цим підходом, у дослідженні визначено три критерії оцінювання рівня сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення дітей п'ятого року життя:

- ✓ сенсорно-технічний – відображає здатність сприймати властивості матеріалів, їх фактуру, колір, форму й технічно реалізовувати задум;
- ✓ просторово-конструктивний – характеризує розвиток просторового мислення, логіки побудови архітектурних форм і здатність створювати стійкі об'єкти.

- ✓ естетично-творчий – виявляє емоційно-ціннісне ставлення, оригінальність, самостійність у створенні художнього образу.

Кожен із них відображає певну сторону художньо-продуктивної діяльності дитини і має власну систему показників.

Сенсорно-технічний критерій.

Визначає рівень розвитку сенсорного досвіду дитини, її здатність сприймати властивості матеріалів (форма, колір, фактура, текстура, пластичність), розрізняти відмінності між ними й технічно реалізовувати власний задум.

Показники:

- ✓ адекватність сприйняття матеріалів (дитина відчуває, що глина м'яка, а картон твердий, розуміє, як ці властивості впливають на результат);
- ✓ уміння обирати матеріал, відповідний до задуму (для об'ємної форми – глина чи тісто, для пласкої – картон або папір);
- ✓ володіння базовими прийомами роботи з матеріалом (розкачування, сплюснення, з'єднання, згладжування, вирізання, склеювання);
- ✓ точність і координація рухів під час виконання дії;
- ✓ охайність, уміння дотримуватися чистоти та порядку під час образотворення.

Рівні сформованості:

- ✓ високий – дитина впевнено орієнтується у властивостях матеріалів, самостійно добирає їх до задуму, виконує технічні дії точно, без допомоги дорослого;
- ✓ середній – володіє основними прийомами, але потребує часткової допомоги дорослого при виборі матеріалу або завершенні роботи;
- ✓ низький – діє невпевнено, часто обирає матеріали випадково, дії некоординовані, результат хаотичний або незавершений.

Просторово-конструктивний критерій. Характеризує здатність дитини відтворювати у своїй творчій роботі просторові взаємозв'язки, конструктивну

логіку, форму та об'єм архітектурних об'єктів. Відображає розвиток мислення, уяви, здатність аналізувати, планувати і будувати цілісну композицію.

Показники:

- ✓ розуміння просторових відношень (вгорі–внизу, спереду–позаду, ближче–далі, ліворуч–праворуч);
- ✓ здатність до зорового аналізу форми (розпізнавання елементів архітектури – дах, стіна, колона, арка, вікно, двері);
- ✓ уміння komponувати деталі в єдину стійку структуру;
- ✓ логічність і послідовність у побудові конструкції;
- ✓ збереження пропорцій і симетрії;
- ✓ здатність до узгодження частин у загальній композиції.

Рівні сформованості:

- ✓ високий – дитина самостійно планує композицію, зберігає пропорції, створює стійкі об'єкти, використовує різні способи з'єднання;
- ✓ середній: частково дотримується конструктивної логіки, будує форми з допомогою вихователя або зразка;
- ✓ низький: не розрізняє просторові співвідношення, будівлі нестійкі або без логічної структури, відсутнє планування.

Естетично-творчий критерій. Оцінює емоційно-естетичну сферу, здатність дитини до художнього самовираження, оригінальності та емоційного ставлення до результату діяльності. Відображає рівень розвитку уяви, творчої ініціативи та естетичного смаку.

Показники:

- ✓ емоційне ставлення до процесу (дитина працює із задоволенням, прагне завершити роботу, ділиться враженнями);
- ✓ наявність самостійного задуму, творчої ідеї;
- ✓ уміння передати настрій або характер образу через колір, форму, розмір;
- ✓ композиційна виразність (узгодження деталей, гармонія кольорів, рівновага елементів);

- ✓ естетичне ставлення до результату (дитина оцінює власну роботу, помічає красу в роботах інших).

Рівні сформованості:

- ✓ високий – дитина створює оригінальний образ, передає емоційний настрій, виявляє естетичний смак, пояснює задум;
- ✓ середній – використовує знайомі прийоми, намагається виразити ідею, але потребує підтримки дорослого;
- ✓ низький – працює без зацікавлення, діє механічно, результат позбавлений емоційності або виразності.

Визначені критерії, показники та рівні представлені в загальному варіанті в Додатку А. Це дозволяє комплексно оцінити сформованість навичок пластичного й конструктивного образотворення, враховуючи особливості технології образотворення О. Половіної.

Вони дають змогу педагогові не лише виявити поточний стан розвитку дитини, а й побачити потенціал її художньо-продуктивного зростання, спланувати індивідуальну підтримку, визначити напрями подальшого розвитку. Саме за цими критеріями в подальшому здійснювався констатувальний зріз (діагностичний етап експерименту).

Для визначення початкового рівня сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення проведено констатувальний етап експерименту на базі ЗДО № 645 та приватного дитячого садку «Дивозаврик +» в м. Києві.

У дослідженні взяли участь 37 дітей п'ятого року життя (ЗДО №645 – 30 осіб, «Дивозаврик +» – 7 осіб). Вибір однієї групи зумовлено її однорідністю та можливістю забезпечити системний педагогічний вплив на всіх учасників.

Діагностика проводилася на основі визначених критеріїв і включала:

- педагогічне спостереження за діяльністю дітей під час освітньої взаємодії;
- аналіз образотворчої діяльності;
- індивідуальні бесіди з дітьми.

Зміст діагностичних завдань охоплював три напрями:

- ✓ пластичне образотворення (ліплення з солоного тіста, піску);
- ✓ конструктивне образотворення (макетування з коробок, картону, рулонів);
- ✓ самостійна художня діяльність.

Для визначення кількісних показників рівнів сформованості навичок використовувалася методика умовного підрахунку результатів за критеріями. Під час аналізу індивідуальних досягнень кожної дитини за трьома критеріями виставлялися бали:

3 бали – високий рівень;

2 бали – середній рівень;

1 бал – низький рівень.

Отримані результати зводилися у загальну відомість, після чого здійснювався підрахунок кількості дітей, які продемонстрували той чи інший рівень за кожним критерієм.

Відсоткові значення обчислювалися за формулою:

$$P = \frac{n}{N} \times 100\%$$

де Р – відсотковий показник рівня; n – кількість дітей, які досягли відповідного рівня; N – загальна кількість учасників експерименту (у нашому випадку – 37 дітей).

Наприклад, за сенсорно-технічним критерієм 8 дітей показали високий рівень, 23 – середній, 19 – низький. Отже, відсоткові показники розраховувалися таким чином:

$$\text{для високого рівня: } \frac{8}{50} \times 100 = 16\%$$

$$\text{для середнього рівня: } \frac{23}{50} \times 100 = 46\%$$

$$\text{для низького рівня: } \frac{19}{50} \times 100 = 38\%$$

Аналогічним способом визначено відсотки для інших критеріїв.

Для проведення діагностики рівня навичок пластичного та конструктивного образотворення дітей п'ятого року життя їм була запропонована онлайн прогулянка алеєю кишенькової галереї «Традиційна українська архітектура в художніх творах» на платформі [Pocket Gallery](#) (зразки художніх творів в Додатку Б), [онлайн екскурсія](#) та спільна художньо-продуктивна діяльність засобом пластичного та конструктивного образотворення на тему «Наше місто». В межах декількох днів діти створювали власну картинну галерею, де представлено барельєфи з солоного тіста, та панно з залишкового матеріалу.

Запропоновані діагностичні матеріали дали змогу врахувати вікові особливості дітей п'ятого року життя, для яких характерні зростання пізнавальної активності, домінування наочно-образного мислення, емоційна чутливість до яскравих стимулів та поступове становлення здатності до аналізу форми й простору. У цьому віці діти вже прагнуть осмислювати навколишній світ, але їхні уявлення про складні об'єкти, зокрема архітектурні, залишаються фрагментарними. Саме тому сприймання мистецтва архітектури викликає певні труднощі: дошкільники часто не вловлюють пропорції, не розуміють функціональності форм, недостатньо помічають декоративні деталі та взаємозв'язок частин будівлі. Емоційний відгук зазвичай випереджає усвідомлення, що потребує спеціально організованих педагогічних умов.

Використання онлайн-прогулянки алеєю кишенькової галереї та відеоекскурсії стало ефективним засобом подолання цих труднощів. Доступні для дітей формати візуалізації дозволили поступово сформувати здатність впізнавати архітектурні форми, порівнювати їх, виокремлювати характерні ознаки, співвідносити побачене з власним досвідом. Таке занурення створило основу для подальшої творчої інтерпретації.

Подальша спільна художньо-продуктивна діяльність – створення барельєфів з солоного тіста та панно із залишкових матеріалів – дала змогу перевірити, наскільки діти здатні переносити враження у власну творчість, працювати з різними фактурами, добирати конструктивні елементи, комбінувати матеріали та

відтворювати архітектурні форми у пластичній та конструктивній техніці. У таких видах діяльності проявилися рівень сенсорних умінь, здатність будувати композицію, елементарні конструкторські навички, вміння співвідносити форму, розмір і пропорції.

Діти п'ятого року життя перебувають на етапі якісних психічних та сенсорних змін, що безпосередньо впливають на характер їхньої художньо-продуктивної діяльності. Саме в цьому віці активно формується здатність до аналізу форми, порівняння об'єктів за певними ознаками, виділення структурних елементів предметів. Разом із тим, спостерігається нестійкість уваги, імпульсивність, труднощі у тривалому підтриманні художнього задуму, що ускладнює процес оцінки сформованості навичок пластичного й конструктивного образотворення.

Значною особливістю дітей цього віку є неповне усвідомлення архітектури як виду мистецтва. Для них будівля здебільшого постає як функціональний об'єкт («будинок, де живуть люди», «театр, куди ходять»), а не як художня форма. Діти здатні емоційно реагувати на окремі елементи (вежі, куполи, яскраві кольори, декоративні деталі), однак композиційна цілісність, пропорції, ритм фасаду сприймаються ними фрагментарно.

У багатьох дітей спостерігались труднощі у співвіднесенні просторових елементів, визначенні віддалених та наближених частин архітектурної споруди, розумінні масштабних відношень. Саме тому діагностичні методи були спрямовані не лише на оцінювання технічних умінь (ліплення, аплікування, моделювання), а й на виявлення рівня сенсорного розвитку, емоційної реакції на архітектурний образ, вміння інтерпретувати мистецьке враження у власному художньому продукті. Урахування цих психологічних і сенсорних особливостей дозволило коректно побудувати діагностику та забезпечити її відповідність віковим потребам дітей п'ятого року життя, а також визначити зони найбільшого розвитку, які надалі формували основу методичного інструментарію у формувальному етапі.

Отже, обрана діагностична система дозволила не лише визначити вихідний рівень сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення, а й виявити типові труднощі дітей п'ятого року життя у сприйманні та творчому відтворенні архітектурних образів. Це забезпечило науково обґрунтовану основу для подальшої побудови формувального етапу експерименту та вибору найбільш ефективних педагогічних засобів.

На основі отриманих даних (спостереження за діяльністю дітей, індивідуальна бесіда) було сформовано узагальнену таблицю (табл. 2.1), що відображає рівні сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя на констатувальному етапі дослідження.

Таблиця 2.1

Рівні сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей (констатувальний етап)

Критерій	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Сенсорно-технічний	6 дітей (16%)	17 дітей (46%)	14 дітей (38%)
Просторово-конструктивний	4 дітей (10%)	19 дітей (52%)	14 дітей (38%)
Естетично-творчий	5 дітей (12%)	18 дітей (48%)	14 дітей (40%)

Аналіз матеріалів констатувального етапу дозволив виокремити низку характерних труднощів, з якими стикалися діти у процесі виконання пластичних і конструктивних завдань.

Передусім відзначено недостатній розвиток просторово-аналітичних дій: дітям було складно співвіднести висоту та ширину споруди, зберегти пропорційність елементів, розташувати частини композиції у логічній послідовності. У результатах ліплення це проявлялося у схильності до надмірного спрощення форм – замість арки чи вежі діти часто створювали умовну «кульку» або прямокутний блок, який лише частково передавав задум.

У конструктивній діяльності труднощі виявлялися у відсутності розуміння стійкості конструкції. Частина дітей обирала матеріали, які неможливо використати без додаткової опори, або поєднувала елементи таким чином, що композиція втрачала рівновагу.

Сенсорні труднощі полягали у слабкій диференціації фактур, ваги, жорсткості матеріалів. Для деякого з дітей глина й тісто мали однакове значення, що свідчить про недостатність сенсорного досвіду, необхідного для пластичного моделювання.

Емоційно-ціннісне ставлення до архітектурного мистецтва було розвинене недостатньо: діти охоче реагували на сюжет, але рідко відзначали красу форми, композиції чи стилістики будівлі. Вони частіше описували об'єкт з практичного боку («великий», «міцний», «там живуть»), а не з естетичного («гарний», «святковий», «витончений»).

Сукупність цих труднощів стала важливим орієнтиром для формувального етапу, дозволивши побудувати методику так, щоб вона цілеспрямовано розвивала сенсорні, просторово-аналітичні та емоційно-естетичні основи художньо-продуктивної діяльності.

2.2 Методичний інструментарій формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобами архітектури

Формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя потребує цілісного педагогічного підходу, що поєднує пізнання, емоційне переживання і творчу дію.

Розроблений методичний інструментарій базується на технології образотворення О. Половіної, яка орієнтована на розвиток художньо-продуктивної компетентності дитини через естетичний досвід, емоційну наснаженість і самостійне відкриття художнього образу [30; 36; 41; 43].

Цей підхід передбачає, що педагог не демонструє зразок, а створює ситуацію художнього пошуку, у якій дитина проживає власний емоційно-естетичний досвід, звертаючись до різних видів мистецтва – архітектури, живопису, скульптури, театру, музики.

У формувальному етапі ключовим стало створення психолого-педагогічних умов, що забезпечують ефективне становлення навичок пластичного та конструктивного образотворення. Центральним елементом виступила свобода вибору, яка відповідає віковій потребі дошкільника у самостійності та ініціативності. Вільний доступ до матеріалів, можливість варіювати техніки та прийоми роботи формували ситуацію успіху й дозволяли дитині реалізувати власний темп творчості.

Важливою умовою стало емоційно комфортне середовище, у якому дитина відчувається захищеною, прийнятою та вільною у висловленні ідей. Саме позитивний емоційний фон активізує внутрішню мотивацію і сприяє розвитку художньої чутливості.

Розвиток мислення забезпечувався через дослідницькі дії: експерименти з пластичними масами, порівняння форм, аналіз текстур, встановлення причинно-наслідкових зв'язків («чому дах падає», «чому ця форма тримається»). Архітектура у цьому контексті виступила не лише змістом, а й методом навчання, даючи змогу

поєднати сенсорну, технічну і творчу активність. Методичний інструментарій передбачає чотири взаємопов'язані блоки, що утворюють логіку художньо-педагогічної діяльності:

✓ Мотиваційно-підготовчий блок – формування емоційного інтересу до теми, створення позитивного художнього настрою. Освітня взаємодія починається з бесіди, художнього слова, музичного супроводу, перегляду репродукцій, відео або онлайн-екскурсій. Використання мистецтва архітектури у цей момент дає дітям можливість не просто побачити споруду, а відчувати її атмосферу – величність собору, затишок старовинного будинку, гармонію міських вулиць. Вихователь виступає ініціатором і фасилітатором емоційного занурення: він ставить запитання, стимулює висловлення вражень, заохочує до фантазування («Що б ти побудував поруч із цим замком?», «Які кольори живуть у цьому будинку?»). Саме на цьому етапі формується естетична мотивація, що визначає подальшу активність дитини.

✓ Сенсорно-пізнавальний блок – розвиток спостережливості, аналіз форми, кольору, фактури, ритму, пропорцій. На цьому етапі відбувається цілеспрямоване сприймання та аналіз архітектурних форм, кольорів, ліній, фактур і ритмів. Вихователь пропонує дітям порівняти будівлі за розміром, висотою, формою даху, кількістю вікон, кольоровою палітрою. Застосовується прийом сенсорного занурення, коли дитина досліджує матеріали – глину, пісок, тісто, картон, тканину – на дотик, тепло, пластичність, вагу. У цей блок входить також ознайомлення з архітектурними стилями у найпростішій формі: діти вчаться помічати відмінності між «давнім» і «сучасним», «високим» і «низьким», «прямим» і «круглим». Для актуалізації пізнавальної діяльності застосовуються методи художнього порівняння, ігрового аналізу, спостереження, емоційної аналогії. Важливо, щоб сприймання архітектури було не пасивним, а активно-дослідницьким: діти створюють умовні схеми будинків із блоків, досліджують симетрію у візерунках, малюють «карти міста». Так закладаються основи сенсорно-конструктивного мислення, що безпосередньо передують образотворенню.

✓ Конструктивно-творчий блок – перехід від сприймання архітектури до створення власного художнього продукту. Цей етап є практичним ядром методичного інструментарію. Він передбачає власне процес пластичного чи конструктивного образотворення, у якому архітектура виступає як джерело натхнення та засіб структурного мислення. Під час пластичного образотворення діти працюють із глиною, солоним або харчовим тістом, воском, піском чи снігом, створюючи об'ємні форми – вежі, брами, фонтани, будинки. При цьому вихователь звертає увагу не лише на результат, а й на процес: як дитина відчуває матеріал, яку силу натискання застосовує, як формує деталі. Вихователь дотримується фасилітаційної позиції: не диктує, а підтримує ідеї дитини, допомагає планувати дії, експериментувати з формою і матеріалом, стимулює рефлексію («Що вийшло так, як ти хотів?», «Що б змінив у наступній роботі?»).

✓ Рефлексійно-оцінний блок – осмислення результату, самооцінка, емоційне задоволення від процесу творчості. На завершальному етапі важливо забезпечити емоційне осмислення створеного образу. Діти розповідають про свої вироби, обмінюються враженнями, спільно оформлюють «виставку архітектурних ідей». Тут формуються навички самооцінки, взаємооцінки, емоційного переживання успіху, що зміцнює впевненість у власних силах і бажання творити надалі. Вихователь застосовує методи порівняння, емоційного коментування, діалогічного аналізу. Обговорення відбувається не в оцінювальній формі («гарно – негарно»), а через пошук естетичних закономірностей. Рефлексійно-оцінний блок завершує цикл художньо-педагогічної діяльності, перетворюючи індивідуальний досвід у ціннісне ставлення до творчості (Додаток В).

Послідовне втілення кожного з цих блоків у педагогічну практику потребує чіткої організації освітньої взаємодії між вихователем і дітьми. Ефективність формування навичок пластичного та конструктивного образотворення значною мірою залежить від того, наскільки педагог дотримується логіки дій, що забезпечує поступовий перехід від емоційного сприйняття до самостійного творчого результату. Саме тому наступним етапом є алгоритм дій педагога, який

конкретизує послідовність, зміст і форми реалізації методичного інструментарію в освітньому процесі.

Методика реалізується через послідовність п'яти кроків, які утворюють алгоритм педагогічної дії.

Крок 1. Створення емоційного середовища і мотивації.

Вихователь вводить дітей у художню ситуацію, використовуючи засоби мистецтва:

- перегляд відео-екскурсії або віртуальної подорожі архітектурними пам'ятками;
- споглядання репродукцій картин, де зображені міста, будинки, мости (наприклад, полотна українських митців з архітектурними мотивами);
- прослуховування музики, що передає настрій простору («місто прокидається», «звучить вітер у вежі»);
- створення сюжетного прологу або артситуації (наприклад, запрошення «відвідати старе місто»).

Мета цього етапу – пробудити естетичний інтерес, забезпечити емоційну готовність до творчості, налаштувати на сприйняття архітектури як живого мистецтва.

Крок 2. Сенсорне ознайомлення з архітектурою.

Педагог організовує спостереження за архітектурними формами – реально (під час прогулянки чи екскурсії) або через фото- і відеоматеріали. Діти досліджують форму, колір, ритм, масштаб, порівнюють споруди, визначають, що робить будинок красивим і гармонійним. Застосовуються вправи: «Знайди форму», «Відчуй поверхню», «Яка вежа вище?», «Чи схожі ці будинки?». Матеріали: глина, солоне тісто, пісок, земля, сніг, природні елементи (камінці, гілочки), що розвивають сенсорну чутливість і тактильне відчуття простору.

Крок 3. Організація художньо-творчої діяльності.

Після етапу спостереження педагог пропонує дітям тему або сюжет, що стимулює творчу уяву: «Побудуй дім для сонця», «Створи міст дружби», «Споруди

башту вітру». Здійснюється добір матеріалів: картон, коробки, рулони від шпалер, фрагменти упаковки, глина, тісто, природні рештки. Вихователь пояснює техніку поєднання пластичних і конструктивних елементів, допомагає планувати послідовність дій, але не задає зразка – кожна робота має бути індивідуальним художнім образом.

На цьому етапі активно використовуються артігри, які сприяють переходу від емоції до дії. Наприклад: «Пам'ять» (створення рамки для фото, що «зберігає історію»); «Міст дружби» (колективне конструювання мосту, який «з'єднує береги доброти»); «Музика будинків» (створення архітектурних форм, що «звучать» різними настроями). Артігри стимулюють внутрішній діалог дитини з мистецтвом, допомагають відчувати матеріал, простір і форму як вираження власних емоцій.

Крок 4. Творче виконання і узагальнення.

Діти реалізують власний задум у процесі пластичного образотворення, моделювання чи конструктивного образотворення, поєднуючи різні матеріали й техніки. Важливо, щоб вихователь не втручався у процес без потреби, а лише спрямовував запитаннями: «Що зробить твій будинок теплішим?», «Як він виглядатиме, якщо подивитися зверху?».

На завершення організовується невеличкий вернісаж чи «виставка вулиці», де діти представляють свої роботи, розповідають про задум, діляться враженнями.

Крок 5. Рефлексія і художнє осмислення.

Педагог проводить бесіду-обговорення: «Що ти сьогодні відчував, коли створював?», «Що тобі сподобалося у роботах друзів?». Можна поєднати з музичним або поетичним супроводом – слухання спокійної мелодії, коротке читання віршів про місто чи дім. Рефлексійний етап сприяє емоційному задоволенню, розвитку самооцінки та закріпленню естетичного досвіду.

Методи реалізації інструментарію систематизовано за п'ятьма групами, що представлені в таблиці 2.2:

Таблиця 2.2

Методи та характеристики методичного інструментарію формування навичок пластичного та конструктивного образотворення

Група методів	Характеристика та функції
Емоційно-мотиваційні	створення естетичного настрою через музику, живопис, слово, архітектурне споглядання → стимулюють внутрішню мотивацію до творчості.
Сенсорно-дослідницькі	вправи на сприймання форми, фактури, просторових співвідношень → формують базу для конструктивних умінь.
Діяльнісно-творчі	ліплення, макетування, аплікація без зразка, комбінування матеріалів; розвивають креативність і самостійність.
Інтегративні	поєднання мистецтв: архітектура + музика; архітектура + театр; архітектура + література → формують цілісне світосприйняття.
Рефлексійно-оцінні	обговорення, вернісаж, «галерея відчуттів» → забезпечують самоаналіз і розвиток естетичного смаку.
Ключові прийоми: «запит-провокація», «сенсорна пауза», «спостереження-здивування», «творче завдання без зразка», «естетичний коментар», «емоційне порівняння».	

Реалізація зазначених груп методів у педагогічній практиці потребує доцільного добору форм організації освітньої взаємодії, які забезпечують активну участь дитини в мистецькому процесі. Вибір форми освітньої взаємодії визначається не лише змістом художньо-продуктивного завдання, а й етапом освітнього процесу, індивідуальними особливостями дітей та рівнем сформованості їхніх сенсорних і конструктивних умінь.

Оптимальне поєднання методів і форм дозволяє створити динамічний простір художньої діяльності, у якому дитина не наслідує готові зразки, а самостійно відкриває способи художнього вираження. Тому, пропонуємо наступні форми організації освітньої взаємодії:

- ✓ індивідуальна робота – самостійне виконання творчого задуму;

- ✓ парна або групова діяльність – спільне створення архітектурних композицій;
- ✓ художньо-педагогічні вправи – вправи на передачу фактури, ритму, симетрії;
- ✓ мистецькі спілкування – бесіди про красу міста, архітектуру, культуру;
- ✓ артігри – інтегрована форма, що поєднує емоцію, дію і результат.

Ефективність обраних форм роботи значною мірою залежить від засобів, за допомогою яких педагог реалізує художньо-педагогічний вплив. Саме вони забезпечують емоційне забарвлення процесу, активізують сенсорне сприймання, сприяють розвитку уяви та формуванню естетичного ставлення до навколишнього світу.

Засоби виступають посередником між мистецьким змістом і дитячою творчою діяльністю, допомагають вихователю створити гармонійну єдність сприймання – переживання – дії, що є суттю технології образотворення. Під засобами художньо-педагогічного впливу розуміємо сукупність емоційно-естетичних, сенсорних і діяльнісних способів, за допомогою яких педагог стимулює пізнавальну активність, художнє сприймання та творчу ініціативу дітей.

До них належать:

- ✓ мистецькі засоби виразності: колір, форма, фактура, пропорція, ритм, симетрія, масштаб, лінія, контраст, гармонія. Вони слугують основою естетичного сприймання архітектури та застосовуються у процесі створення власних образів.
- ✓ мовно-емоційні засоби: художнє слово, поезія, метафора, опис, діалог-співпереживання; педагогічний коментар, що спонукає до роздумів, порівнянь, образного мислення.
- ✓ зорово-аудіальні засоби мистецтва: репродукції картин, фото архітектурних пам'яток, відеофрагменти, музичний супровід, театралізовані елементи, що забезпечують міжвидову інтеграцію мистецтв.

- ✓ ігрові засоби взаємодії: артігри, художні ситуації, дидактичні ігри на сприймання форми, кольору, ритму, сюжетно-рольові ігри («Маленькі архітектори», «Будівничі міста»).
- ✓ діяльнісно-матеріальні засоби: використання природних і залишкових матеріалів (глини, солоного тіста, картону, піску, гілочок, упаковок), але не як самостійного засобу впливу, а як носія художнього досвіду, який дозволяє дитині реалізувати задум і відчувати матеріал у творчій дії.

Застосування запропонованої методики формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобом мистецтва архітектури забезпечує всебічний розвиток особистості дитини, сприяє становленню її художньо-продуктивної компетентності, розкриває естетичний потенціал і здатність до творчої самореалізації. Результати методики виявляються насамперед у збагаченні сенсорного досвіду дитини, який проявляється у вмінні розрізняти форму, колір, фактуру, пропорції та ритм архітектурних об'єктів. Діти починають помічати гармонію у поєднанні ліній і кольорів, відчують емоційний вплив простору, формується чутливість до краси навколишнього середовища.

Удосконалюються й конструктивні вміння дошкільників – здатність планувати послідовність дій, співвідносити частини майбутнього виробу, дотримуватися пропорцій і досягати композиційної цілісності. Робота з різними матеріалами сприяє розвитку моторики, просторового мислення та технічної уяви. Особливістю цієї методики є поєднання пластичних і конструктивних прийомів, що формує у дітей гнучкість мислення та розуміння взаємозв'язку між художньою формою та функцією.

Важливим результатом є також формування емоційно-естетичного ставлення до архітектури як виду мистецтва. Через спостереження, слухання, споглядання і власну творчу діяльність дитина навчається переживати красу, усвідомлювати цінність гармонійного середовища, виявляти повагу до праці митців і архітекторів. У процесі мистецької діяльності зростає здатність до емоційного самовираження,

розвиваються комунікативні навички, збагачується мовлення через опис власних вражень і результатів творчості.

Таким чином, методика сприяє переходу від простого наслідування зразків до самостійного художнього пошуку, розвиває здатність дитини аналізувати, інтерпретувати й відображати в образотворчій діяльності власне бачення архітектурної краси. Поступово формується внутрішня мотивація до творчості, естетичний смак і відчуття власної успішності у процесі мистецької взаємодії. Реалізація цієї методики забезпечує не лише розвиток навичок пластичного й конструктивного образотворення, а й закладає основу духовно-естетичної культури майбутньої особистості.

Методичний інструментарій, побудований на засадах технології образотворення О. Половіної, становить цілісну методику формування навичок пластичного та конструктивного образотворення засобом мистецтва архітектури. Він поєднує емоційно-естетичний вплив мистецтва, сенсорне пізнання та самостійну творчу дію, реалізовані через алгоритм із п'яти кроків. Такий підхід сприяє гармонійному розвитку особистості дошкільника, формує його художню культуру й готовність до самовираження у світі краси. Ефективність методики підтверджується результатами її апробації, що наведені у параграфі 2.3.

2.3 Апробація методичного інструментарію формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобами архітектури

Формувальний етап експериментального дослідження мав на меті перевірити ефективність створеного методичного інструментарію формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя. Робота проводилася на базі ЗДО № 645 та приватного дитячого садку «Дивозаврик +» в м. Києві протягом липня – серпня 2025 року за участі 37 дітей середньої групи. Освітня взаємодія здійснювалася на основі технології образотворення, розробленої О. Половіною, з урахуванням вікових особливостей дошкільників і потенціалу мистецтва архітектури як синтетичного засобу художнього впливу.

Зміст експериментальної роботи структурувався за чотирма взаємопов'язаними блоками: мотиваційно-підготовчим, сенсорно-пізнавальним, конструктивно-творчим і рефлексійно-оцінним.

Особливістю підходу стало використання мистецьких творів як педагогічного каталізатора. Діти брали участь у відеоекскурсіях і спостереженнях за архітектурними об'єктами Києва – Національного академічного театру ляльок, Золотих воріт, Будинку з химерами, Софійського собору. Такі освітні взаємодії формували чуттєво-естетичне сприйняття простору, виховували спостережливість і вміння помічати ритм, форму, колір.

Емоційне тло створювалося завдяки прослуховуванню музичних творів, зокрема Платона Майбороди «Київський вальс» та Миколи Лисенка «Елегії», які допомагали дітям «почути місто» у звуках, відчуті плавність його руху й гармонію ліній.

Для збагачення сенсорно-естетичного досвіду використовували також візуальні образи місцевої архітектурної спадщини: Андріївська церква (арх. Б. Растреллі), Михайлівський Золотоверхий монастир, Золоті ворота (реконструкція 1982 р.), Пішохідно-велосипедний міст через Дніпро та Будинок з химерами (арх. В. Городецький). Поряд із репродукціями картин К. Білокур

«Будинок у Богданівці» (1955) й А. Куїнджі «Вечір в Україні» (1878–1901) дітям демонстрували тематичні фотофрагменти архітектурних деталей (арки, капітелі, ліхтарі, дверні клямки), що допомагало помічати ритм, симетрію, пропорції та колірні співзвуччя у реальному міському середовищі. Музичний супровід урізноманітнювали інструментальними п'єсами М. Скорика («Мелодія») і М. Вериківського («Київський вальс») – творами, що посилюють відчуття просторової широти, плавності ліній і світлотіньових контрастів міста.

Візуальне наповнення забезпечували репродукції картин: Катерини Білокур «Будинок у Богданівці» (1955) і Архипа Куїнджі «Вечір в Україні» (1878–1901) – твори, що поєднують архітектурний мотив з емоційною поетикою українського краєвиду.

Під час формувального етапу діти активно залучалися до пластичного та конструктивного образотворення. У першому випадку переважали ліплення об'ємних архітектурних форм (веж, дахів, арок, воріт, куполів), їх декорацій та оздоблень із солоного чи харчового тіста, піску, землі. Вихователь звертав увагу на сенсорні відчуття – фактуру, вагу, вологість матеріалу – і на те, як ці властивості допомагають передати характер форми. Такий досвід сприяв розвитку дрібної моторики, просторового мислення та уяви.

У конструктивному образотворенні діти виконували композиції «Моє місто», «Казковий замок», «Дім моєї мрії», використовуючи папір, картон, рулони шпалер, коробки від побутових приладів, тканину, природні та залишкові матеріали.

Значне місце займало декорування картонних трафаретів будинків і замків, де діти прикрашали архітектурні силуети клаптиками тканини, гудзиками, нитками, фольгою, засушеними листочками. Такі завдання формували відчуття симетрії, пропорцій і кольорової гармонії, водночас розвивали творчу ініціативу. Організація матеріалів вибудовувалася за принципом «відкритих станцій»: окремі кошики з очищеним природним матеріалом (камінці, сухі гілочки, жолуді, фактурна кора), лотки із залишковими ресурсами (картон різної щільності, обрізки тканини, мотузки, фольга), інструменти з безпечними характеристиками (ножиці із

заокругленими кінчиками, клей-олівець, клей ПВА під наглядом дорослого). Всі харчові продукти у ролі матеріалів не застосовувалися. Перед стартом діяльності педагог коротко озвучував «правила майстерні»: робочий фартух, інструменти – тільки на столі, руки – подалі від обличчя, після завершення – спільне прибирання.

Емоційно-художню основу експерименту складали артігри, що поєднували сюжет, гру і творчий процес. Зокрема, у грі «Пам'ять» вихователь демонстрував дітям старе фото, розповідав його історію й пропонував створити будиночок-рамку для фотографії, аби «зберегти пам'ять про людей». Діти вирізали основу з картону, прикрашали залишковими матеріалами – так формувалися конструктивні вміння, емоційна чуйність і ціннісне ставлення до дому як символу тепла (ідея Артгри – О. Половіної).

Пропонуємо декілька зразків артігор.

Артгра «Міст через Дніпро».

Сюжет. Київські береги роз'єднані й чекають на міст, який з'єднає друзів.

Правила. Діти в малих підгрупах конструюють «міст» з рулонів шпалер, картонних коробок, втулок, дерев'яних паличок; опори мають стояти самостійно не менше 30 секунд.

Результат. Колективна конструкція, у якій діти експериментують зі стійкістю, прогоном і ритмом опор; розвиток просторово-конструктивних умінь і почуття командної взаємодії.

Артгра «Місто мого настрою».

Сюжет. У кожного настрою – своя вулиця та будинок.

Правила. Діти обирають настрій (радість, цікавість, спокій) і створюють силует будинку з трафарету; декорують залишковими й природними матеріалами (нитки, гудзики, листя, кора). Вулиці збираються в «місто».

Результат. Аплікаційна панорама «місто-настрій», розвиток колористичної гармонії, символізації й мовленнєвої рефлексії («Чому твій будинок такий?»).

Запропонована методика, побудована на інтеграції пластичного та конструктивного образотворення із засобами архітектури й артігор, створює

багатовимірний художньо-педагогічний простір, у якому дитина отримує можливість не лише відтворювати архітектурні форми, а й емоційно їх переживати, осмислювати й наповнювати власним змістом. Використання артігор, що поєднують сюжет, гру та мистецьку діяльність, дозволяє активізувати ті психологічні механізми, які у звичайній продуктивній діяльності залишаються латентними: емоційну чутливість, символізацію, уміння персоналізувати образ, співпереживання.

Так, у грі «Пам'ять» діти не просто створюють рамку для фотографії, а долучаються до художнього осмислення теми дому, родини, тепла, збереження історії. Через створення будиночка-рамки вони засвоюють уявлення про архітектурну форму як носій цінностей, а не лише як технічний об'єкт. Це забезпечує розвиток глибинного емоційного зв'язку з результатом творчості, що є ключовою умовою формування художньо-ціннісного ставлення, про яке наголошують сучасні дослідники мистецької освіти (О. Половіна, І. Новоселецька, О. Музика).

Артгра «Міст через Дніпро» спрямована на розвиток просторово-конструктивного мислення, уміння планувати, випробовувати стійкість матеріалів, розуміти функцію опор, прогонів та ритму у конструкції. Діти вчаться діяти в групі, розподіляти ролі, домовлятися, що посилює соціальну зрілість і навички командної взаємодії – компоненти, які є важливими для дітей п'ятого року життя, що переходять до більш усвідомленої спільної діяльності.

Артгра «Місто мого настрою» відкриває простір для емоційного самовираження через архітектурний образ. Створення будинку як метафори власного внутрішнього стану сприяє розвитку здатності до символізації, формує початки емоційного інтелекту, уміння вербалізувати переживання («Чому твій будинок такий?»). Використання різних матеріалів (нитки, листя, кора, папір) стимулює тактильну й сенсорну чутливість, навички комбінування, розвиток почуття кольору й композиції.

Загалом, методика поєднує три ключові освітні виміри:

1. Сенсорно-перцептивний розвиток.

Діти вчаться «бачити» форму, фактуру, ритм, симетрію, відчувати матеріал руками, знаходити відмінності між об'єктами, переносити перцептивний досвід у власні художні конструкції.

2. Просторово-конструктивний розвиток.

Через ліплення, конструювання, макетування діти освоюють структуру архітектурної форми, закономірності стійкості, пропорційності, логіки розташування деталей.

3. Емоційно-ціннісний розвиток.

Артігри та мистецькі образи формують особистісний зв'язок із темою, розвивають уміння переживати красу, співпереживати, розуміти символи, пов'язувати архітектуру з людським життям і культурою.

Таким чином, запропонована методика дає змогу комплексно впливати на розвиток дитини п'ятого року життя, забезпечуючи гармонійне поєднання технічних, художніх, емоційних і пізнавальних компонентів. Вона допомагає дітям не лише створювати об'єкти, а й розуміти їх зміст, походження, функцію та емоційний підтекст. Інтеграція артігор, мистецьких творів і творчої діяльності робить процес формування навичок пластичного та конструктивного образотворення природним, захопливим і педагогічно результативним.

Моніторинг здійснювався у форматі портфоліо: фото процесу і результату, короткі усні самокоментарі дітей (занотовувалися дослівно), спостережні листи за трьома критеріями (сенсорно-технічний, просторово-конструктивний, емоційно-ціннісний). Рефлексійні мікродіалоги структурувалися запитаннями відкритого типу: «Що ти обрав і чому?», «Яка деталь найважливіша у твоєму будинку?», «Що зробить споруду міцнішою?», «Як звучить твій будинок – тихо чи гучно?». Такий підхід уникає оцінних суджень і водночас фіксує індивідуальну динаміку розвитку навичок.

Для оцінювання ефективності впровадженого методичного інструментарію з формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей

п'ятого року життя було проведено контрольний етап експерименту. Його метою стало визначення змін у рівнях сформованості навичок після систематичної художньо-педагогічної роботи, організованої на засадах технології образотворення. Результати проведення констатувального етапу представлені у Таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рівні сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей (контрольний етап)

Критерій	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Сенсорно-технічний	9 дітей (24 %)	21 дітей (56 %)	7 дітей (20 %)
Просторово-конструктивний	8 дітей (22 %)	22 дітей (60 %)	7 дітей (20 %)
Естетично-творчий	11 дітей (28 %)	21 дітей (58 %)	5 дітей (14 %)

Порівняльний аналіз результатів показав поступове, але виразне зростання рівнів сформованості навичок (табл. 2.4).

Результати контрольного етапу експерименту свідчать про виразне підвищення рівнів сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя після впровадження авторського методичного інструментарію.

Порівняння результатів констатувального та контрольного етапів експерименту засвідчило суттєві позитивні зміни у формуванні навичок пластичного та конструктивного образотворення дітей п'ятого року життя. Зокрема, частка дошкільників із високим рівнем зросла з 16 % до 28 %, що свідчить про якісне розширення досвіду дітей, їхню здатність самостійно знаходити художні рішення, працювати з матеріалом більш усвідомлено та виразно. Водночас кількість дітей із низьким рівнем зменшилася удвічі – з 40 % до 20 %, що є суттєвим

показником результативності впровадженої методики, спрямованої на розвиток сенсорики, конструктивної діяльності та творчої уяви.

Таблиця 2.4

Порівняльна таблиця рівнів сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей

Критерій	Констатувальний етап	Контрольний етап	Динаміка позитивних змін
Сенсорно-технічний	високий 6 дітей (16 %) середній 17 (46 %) низький 14 (38 %)	високий 9 дітей (24 %) середній 21 (56 %) низький 7 (20 %)	+8 % високого, –18 % низького
Просторово-конструктивний	високий 4 дітей (10 %) середній 19 (52 %) низький 14 (38 %)	високий 8 (20 %) середній 22 (60 %) низький 7 (20 %)	+10 % високого, –18 % низького
Естетично-творчий	високий 5 дітей (12 %) середній 18 (48 %) низький 14 (40 %)	високий 11 (28 %) середній 21 (58 %) низький 5 (14 %)	+16 % високого, –26 % низького

Найбільшої динаміки набув естетично-творчий критерій, що підтверджує зростання здатності дітей сприймати мистецтво архітектури не лише як набір форм, а як емоційно-ціннісний об'єкт. У процесі формувального етапу діти навчалися бачити в архітектурі ритм, настрій, характер, а згодом переносити ці враження у власні художні роботи. Це проявилось у сміливішому виборі кольорів, прагненні деталізувати образи, здатності створювати композиції з виразним емоційним змістом. Значну роль у цьому відіграло живе знайомство з архітектурними об'єктами Києва, перегляд репродукцій, слухання музичних творів, що формували естетичний фон для творчої діяльності.

Важливою ознакою ефективності методики стало розширення спектра матеріалів, якими діти впевнено користуються. Вони почали активніше поєднувати глину, солоне тісто, папір, картон, природні та залишкові матеріали, обираючи той чи інший засіб відповідно до задуму. У процесі моделювання веж, арок, дахів, будиночків і замків діти демонстрували краще розуміння просторової організації, конструктивної логіки та художньої виразності.

Позитивні зміни за сенсорно-технічним критерієм свідчать про вдосконалення дрібної моторики, точності рухів, чуття фактури, уміння працювати з об'ємними та площинними матеріалами. Діти стали впевненіше користуватися інструментами, швидше переходили від задуму до реалізації, краще контролювали пластичні властивості матеріалів під час ліплення та конструювання. Це є важливим показником сенсорного розвитку та готовності до складніших видів художньої діяльності.

Водночас за просторово-конструктивним критерієм відчутно зростає здатність дітей планувати композицію, продумувати конструктивну цілісність об'єктів, створювати стійкі форми, а також працювати у взаємодії з однолітками. Колективні композиції з коробок, рулонів, картону та інших матеріалів стали проявом узгодженого мислення, кооперації та вміння доводити задум до кінця. Діти навчилися розподіляти ролі, домовлятися, інтегрувати власні елементи в єдину просторову композицію.

У середньому зростання дітей із високим рівнем сформованості навичок на 12 % підтверджує ефективність послідовного, системного застосування технології образотворення О. Половіної, доповненої архітектурним компонентом. Це свідчить про те, що для дітей п'ятого року життя саме поєднання емоційного, пізнавального та практичного компонентів створює максимально сприятливі умови для розвитку творчості.

Зростання частки дітей із середнім рівнем (до 60 %) демонструє якісне просування більшості дошкільників: формування впевненості у власних діях, уміння переносити набуті навички у нові ситуації, ініціювати власні ідеї та шукати нестандартні способи їх реалізації. Це вказує на узагальнення досвіду та поступовий перехід дітей на вищий щабель самостійності.

Одночасне зменшення частки дітей із низьким рівнем до 20 % засвідчує, що формувальний етап був особливо результативним для дітей, які на початку дослідження демонстрували труднощі в орієнтації у просторі, роботі з матеріалами або в емоційному вираженні образів. Підтримувальне середовище, використання

природних і залишкових матеріалів, фасилітаційна позиція вихователя та високий рівень чуттєвої стимуляції дали змогу цим дітям подолати початкові бар'єри та значно покращити власні результати.

Отримані результати підтверджують ефективність технології образотворення О. Половіної, оскільки вона враховує природні механізми художнього розвитку дошкільників. Поступове ускладнення завдань, опора на сенсорний досвід, залучення архітектурних образів у поєднанні з різними видами мистецтв сприяли гармонійному розвитку пластично-конструктивних умінь.

Зростання високого рівня сформованості навичок демонструє, що діти почали не лише технічно вправно діяти з матеріалами, а й усвідомлювати художній задум, проявляти індивідуальність та ініціативність.

Зменшення низького рівня вказує на подолання тих первинних труднощів, що були виявлені на констатувальному етапі: невміння побачити форму цілісно, недостатній сенсорний досвід, невисока мотивація до створення складних конструкцій. Такі зміни пояснюються тим, що діти потребують тривалішої, систематичної взаємодії для стабілізації художніх умінь, а також раннього знайомства з технологією образотворення, що дозволяє природно розвивати інтерес до архітектури, почуття форми та пропорцій з молодшого дошкільного віку.

Отримані результати підтверджують, що мистецтво архітектури є ефективним засобом розвитку пластичних і конструктивних навичок, а також естетичного світосприйняття, художнього мислення і творчої самореалізації дошкільників.

Висновки до другого розділу

Експериментальне дослідження, проведене на базі ЗДО № 645 та приватного дитячого садку «Дивозаврик +» в м. Києві, дало змогу всебічно перевірити ефективність розробленої методики формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобами мистецтва архітектури.

Побудова експерименту передбачала реалізацію трьох послідовних етапів: констатувального, формувального та контрольного, що забезпечило можливість простежити динаміку змін у художньо-продуктивній діяльності дітей.

На основі теоретичного аналізу та емпіричних даних визначено три взаємопов'язані критерії сформованості навичок – сенсорно-технічний, просторово-конструктивний та естетично-творчий, що відповідають структурі технології образотворення О. Половіної.

Для кожного критерію встановлено показники та рівні сформованості, які дозволили здійснити об'єктивну діагностику розвитку дітей у процесі експерименту. Результати констатувального етапу виявили недостатній рівень сформованості навичок, що засвідчило потребу у створенні спеціально розробленого методичного інструментарію.

Запропонована система методичних засобів ґрунтувалася на чотириблоковій структурі: мотиваційно-підготовчому, сенсорно-пізнавальному, конструктивно-творчому та рефлексійно-оцінному.

У межах цих блоків було визначено алгоритм дій педагога, що передбачає використання мистецтва архітектури як основного засобу формування художньо-продуктивних умінь: споглядання архітектурних форм, аналіз художніх зразків, арт-ігри, моделювання з природних і залишкових матеріалів, колективні композиції, емоційно-оцінне обговорення результатів.

Формувальний етап експерименту підтвердив дієвість створеної методики. Діти виявили зростання інтересу до мистецтва архітектури, уміння аналізувати

форму, колір і пропорції будівель, застосовувати отримані знання у власній творчій діяльності.

Значного розвитку набули сенсомоторні, когнітивні та емоційно-естетичні складові образотворчої компетентності. Рівень узагальнених художніх навичок за всіма критеріями зріс у середньому на 12 %, що свідчить про ефективність запропонованої системи.

Порівняння результатів констатувального та контрольного етапів показало стійку позитивну динаміку: збільшення кількості дітей із середнім і високим рівнем сформованості навичок та істотне зменшення частки низького рівня.

Найбільші успіхи зафіксовано у сфері естетично-творчого розвитку, що засвідчує зростання емоційної сприйнятливості, художнього мислення, здатності до творчої інтерпретації архітектурних образів.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що використання мистецтва архітектури у технології образотворення створює оптимальні умови для гармонійного розвитку особистості дитини. Формування навичок пластичного й конструктивного образотворення сприяє не лише вдосконаленню технічних і когнітивних умінь, а й становленню художньо-естетичної культури, емоційного інтелекту та творчої самореалізації дошкільників.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено цілісне теоретико-експериментальне дослідження проблеми формування навичок пластичного та конструктивного образотворення у дітей п'ятого року життя засобом ознайомлення з мистецтвом архітектури.

Розкрито зміст, структуру, педагогічні умови та методичне забезпечення цього процесу, що дало змогу обґрунтувати і перевірити ефективність технології образотворення О. Половіної у поєднанні з архітектурним мистецтвом як дієвого засобу художньо-продуктивного розвитку дошкільників.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дозволив з'ясувати, що пластичне та конструктивне образотворення становлять взаємопов'язані напрями художньо-продуктивної діяльності дитини. Пластичне образотворення відображає сенсорний, емоційний та експресивний аспект творчості, тоді як конструктивне спрямоване на розвиток просторового мислення, логічного поєднання елементів, умінь планування та побудови форми. Обидва напрями інтегруються в художньо-естетичний досвід дитини, сприяючи становленню її образного мислення, здатності до емоційного вираження та творчого самовираження.

З'ясовано, що мистецтво архітектури має значний розвивальний потенціал у формуванні художньо-продуктивних умінь дошкільників. Архітектура поєднує у собі естетичну форму та конструктивну доцільність, що забезпечує єдність художнього і технічного начал у діяльності дитини. Споглядання архітектурних споруд, аналіз їхньої структури, ознайомлення з архітектурними стилями та створення власних міні-моделей будівель сприяють розвитку сенсорної культури, уяви, просторової орієнтації та емоційно-естетичного сприймання.

Визначено педагогічні умови ефективного формування навичок пластичного та конструктивного образотворення: створення художньо-естетичного середовища, наповненого творами архітектурного мистецтва; забезпечення послідовності сенсорно-пізнавального, конструктивно-творчого й рефлексійно-

оцінного етапів; активне застосування мистецьких форм взаємодії – арт-ігор, перегляду репродукцій, онлайн-екскурсій, використання природних і залишкових матеріалів.

Розроблено методичний інструментарій, який ґрунтується на чотириблоковій структурі: мотиваційно-підготовчий, сенсорно-пізнавальний, конструктивно-творчий та рефлексійно-оцінний блоки. Запропоновано алгоритм дій педагога, що передбачає поступове залучення дітей до художньо-продуктивної діяльності – від емоційного сприймання архітектурного образу до створення власного художнього продукту. У межах методики інтегровано різні види діяльності: споглядання, ліплення, аплікацію, моделювання, декоративне оформлення, музичний супровід і художнє слово.

Експериментальна перевірка ефективності запропонованої методики, проведена на базі ЗДО № 645 та приватного дитячого садку «Дивозаврик +» в м. Києві, підтвердила позитивний вплив архітектурного мистецтва на розвиток художньо-продуктивних навичок дітей п'ятого року життя. Результати контрольного етапу засвідчили підвищення рівня сформованості навичок за всіма критеріями: сенсорно-технічним, просторово-конструктивним та естетично-творчим. Кількість дітей із середнім рівнем зросла з 48 % до 58 %, із високим – із 12 % до 20 %, а частка низького рівня знизилася з 40 % до 22 %.

Такі результати пояснюються системністю педагогічного впливу, регулярністю занять та зростанням інтересу дітей до мистецтва архітектури як до засобу самовираження.

Отже, теоретично обґрунтовано й експериментально доведено, що використання мистецтва архітектури у технології образотворення забезпечує ефективне формування навичок пластичного та конструктивного образотворення, сприяє розвитку художнього мислення, сенсорної культури, просторової уяви, естетичних почуттів та емоційної чутливості.

Отримані результати мають практичне значення для оновлення змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, підготовки методичних

рекомендацій для вихователів і подальших наукових досліджень у галузі художньо-продуктивної діяльності дитини дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ауер В.-М. Світи почуттів: Розвивати почуття, виховувати сприйняття, вчитися з радістю. Київ: Наїрі, 2016. 240 с.
2. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво. Пер. з фр. С. Рябчук. 2-е вид., перероб. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 176 с.
3. Бєленька Г.В., Новоселецька І.Є. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя: критерії та показники. *Vzdelávanie a spoločnosť*. 2020. Вип. 5. С. 20–26.
4. Біла І.М. Психолого-педагогічні засади технологічного підходу до розвитку творчого мислення особистості. *Актуальні проблеми психології. Психологія творчості*. 2019. Т. 25, №12. С. 26–35.
5. Біла І. Розвиток творчого мислення: технологічний підхід. Когнітивно-комунікативні стратегії розвитку здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки: зб. тез Всеукр. наук. конф. Київ, 2021. С. 11–14.
6. Борисова Т.В. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках мистецтва засобами гри. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. №30. С. 126–140.
7. Вертутіна В.М., Ковальчук М.В. Формування пізнавальної активності дітей п'ятого року життя засобом LEGO. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. Вип. 14(28). С. 913–923. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48049/>
8. Гарькавець О.М. Особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільника під впливом інноваційних педагогічних технологій. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Психологія*. 2021. №45. С. 39–43.
9. Голота Н.М., Машовець М.А., Брежнева О.Г. Сучасні підходи до формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку. *Materials of the XXXII International Science Conference «Actual problems of modern science and*

practice». Boston, USA. 2021. С. 219–223. URL:
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36707/>

10. Горбачевська І.П. Моделювання освітнього середовища закладу дошкільної освіти: акценти сучасності. Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 44(2). С. 65–69.
11. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Наукові записки. Вінниця, 2018. С. 66–70.
12. Демидова Ю.О. Будівельний матеріал як засіб пізнавального розвитку особистості дошкільника. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О.Довженка. Серія: Педагогічні науки. 2014. №24. С. 106–111.
13. Державний стандарт дошкільної освіти (нова редакція 2021). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/>
14. Дитина: Освітня програма розвитку дітей від двох до семи років. Київ: Київський університет імені Б. Грінченка, 2020. 440 с.
15. Журавльова Л., Іпкаєва К. Формування творчих здібностей старших дошкільників засобами інтеграції різних видів художньо-творчої діяльності. Молодь і ринок. 2019. №1(168). С. 17–22.
16. Запорожець О., Люблінська Г., Парамонова Ж., Саприкіна О., Фомічова М., Колунова Л. та ін. Дошкільна освіта. Інформаційна агресія. Київ, 2019. 107 с.
17. Кадемія М.Ю., Сисоєва О.А. Інтерактивні засоби навчання: навч.-метод. посіб. Вінниця: Планер, 2010. 217 с.
18. Калініна Л.А. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театральнo-сценічної діяльності. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 1(45). С. 46–49.
19. Літіченко І., Кирилюк Г. Художньо-продуктивна діяльність дітей дошкільного віку: психолого-педагогічні засади. Київ: Видавничий дім «Слово», 2022. 198 с.

- 20.Літіченко О. О., Кирилюк Г. С. Формування художньо-продуктивної компетентності дітей дошкільного віку. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 164 с.
21. Моляко В.О., Гулько Ю.А., Ваганова Н.А. Особливості функціонування творчого мислення дітей в умовах інформаційної невизначеності. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2023. Т. 34(73). С. 154–159.
- 22.Музика О. Арт-освіта як засіб творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми дошкільної педагогіки. 2023. №2. С. 95–99.
- 23.Музика О.Л., Біла І.М., Корольов Д.К. та ін. Ціннісна детермінація становлення обдарованої особистості. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В.Стефаника, 2017. 278 с.
- 24.Новоселецька І.Е. Розвиток творчих здібностей дітей п'ятого року життя: природа таланту. Імідж сучасного педагога. 2025. №2(221). С. 49–53.
- 25.Новоселецька І.Е. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва: дис. ... д-ра філософії: 012 – Дошкільна освіта. Київ, 2021.
- 26.Ничкало С.А. Мистецтво архітектури: виховний потенціал. Науковий вісник Закарпатського художнього інституту. 2013. №4(4). С. 306.
- 27.Паласевич І. Засоби формування художньо-естетичної компетентності старших дошкільників. Молодь і ринок. 2018. №10(165). С. 48–52.
- 28.Писоцький В. Основи образотворчого мистецтва: макет. Київ: Освіта, 2017. С. 45–49.
- 29.Пономаренко Т.О., Рудніцька О.П. Спільна з однолітками діяльність як засіб формування предметно-практичної діяльності дітей п'ятого року життя. Modern Approaches to Problem Solving in Science and Technology: II Int. Sci. and Pract. Conf. November 15–17, 2023. С. 293–296. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48293/>
- 30.Половіна О.А. Артосвіта дошкільників: технологія образотворення в дії. Методика художньої освіти та виховання. 2020. №3. С. 34–40.

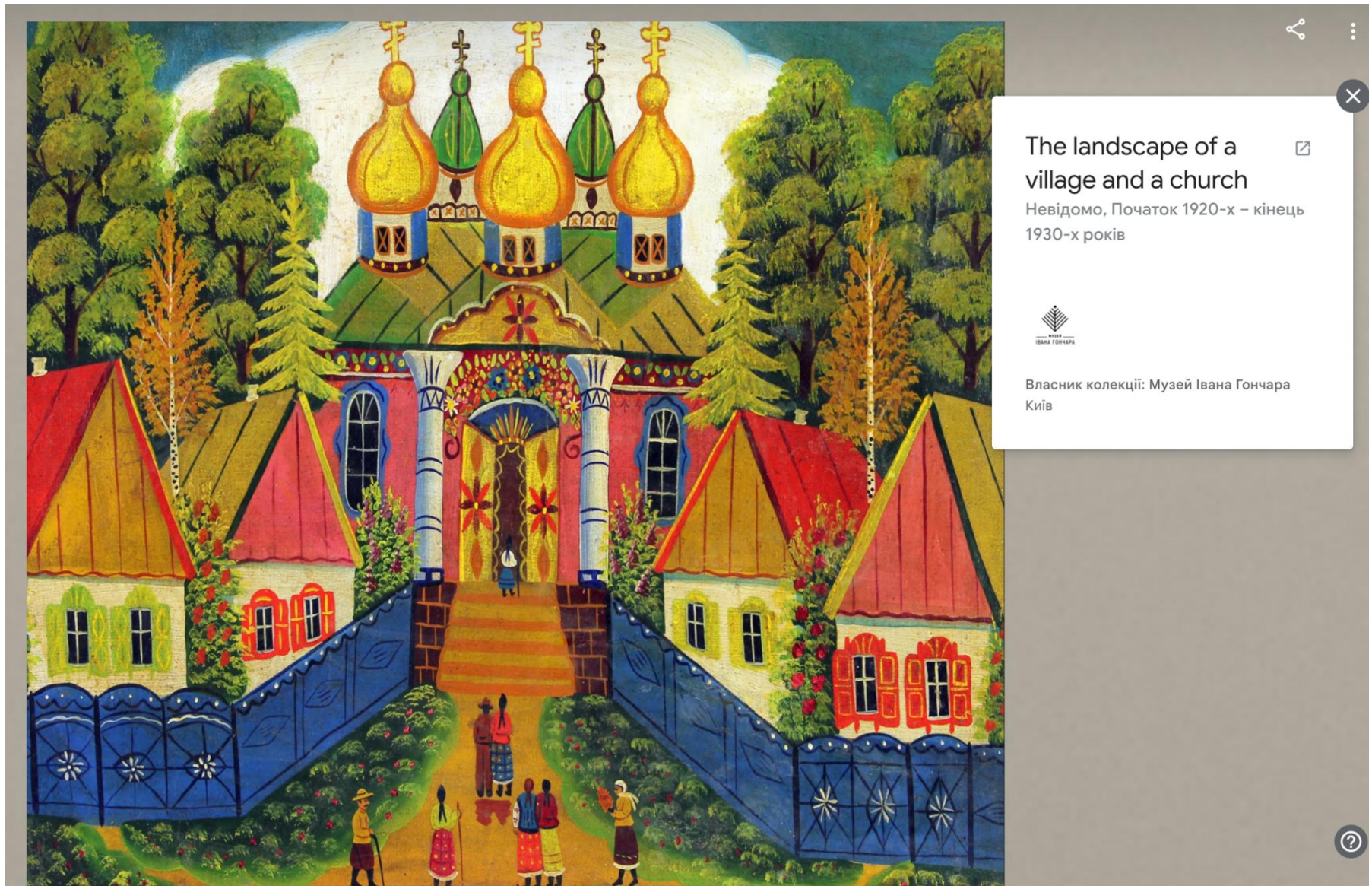
- 31.Половіна О.А. Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини. Мистецтво та освіта. 2018. №3. С. 10–14.
- 32.Половіна О.А. Мистецькі спілкування як основа формування культури дошкільників. Дошкільне виховання. 2023. №1. С. 11–14.
- 33.Половіна О. А. Образотворча діяльність як чинник художньо-естетичного розвитку дитини дошкільного віку. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2024. Вип. 11 (45). С. 71–78
- 34.Половіна О. А. Формування елементарних навичок дизайну у дітей старшого дошкільного віку. Перспективи та інновації науки. 2024. №11(45). С. 735–747.
- 35.Половіна О.А. Як побачити красу, або Ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. №4. С. 4–9.
- 36.Половіна О.А., Андропова Т. Артосвіта дошкільників – емоції + творчість. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2020. №6. С. 40–45.
- 37.Половіна О.А., В'юнник В.О. Архітектура розвивального середовища у реджіо-підході: формуємо самовираження дітей п'ятого року життя. Інноваційна педагогіка. 2023. №56. С. 236–242.
- 38.Половіна О.А., Карабасєва І.І. Авторський підхід до рівня визначення та формування художньопродуктивної компетенції дітей старшого дошкільного віку. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. 2020. №3(39). С. 26–32.
- 39.Половіна О.А., Кондратець І.В. Артосвіта дітей дошкільного віку. Київ: КУБГ, 2022.
- 40.Половіна О.А., Кондратець І.В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. Народна освіта. 2019. Вип. 2(38). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789
- 41.Половіна О. А., Кондратець І. В. Технологія художньо-продуктивної діяльності дітей дошкільного віку: монографія. – Київ: КУБГ, 2020. – 215 с

- 42.Половіна О.А., Котляр М.А. Особливості організації художньо-педагогічних спілкувань в умовах закладу дошкільної освіти. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах. 2021. С. 131–135.
- 43.Половіна О.А., Стаднійчук М.А. Особливості художньо-педагогічного спілкування як засобу розвитку творчих здібностей дітей третього року життя. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2024. Вип. 41(1). С. 46–51. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/49300/>
- 44.Пшенична Р. Особливості розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Магістерські студії. Альманах. Херсон: ХДУ, 2022. Вип. 22. С. 226–229.
- 45.Тодосієнко Н.Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога. Вінниця, 2015. С. 374–378.
- 46.Фомічова М., Парамонова Ж., Запорожець О. Дошкільна освіта. Інформаційна агресія. Київ, 2019. 107 с.
- 47.Хижняк І., Саприкіна О. Дошкільна освіта. Інформаційна агресія. Київ, 2019. 107 с.
- 48.Шульга Л.І. Мистецька діяльність у дошкільному віці: методологічні основи розвитку творчості. Київ: КУБГ, 2020. 210 с.
- 49.Яковенко Т.І. Дошкільна освіта: теорія і практика. Київ: Освіта, 2023. 312 с.
- 50.Яценко Т.П. Художньо-продуктивна діяльність дошкільника: психологічний аспект. Львів: Світ, 2018. 180 с.

Критерії, показники та рівні сформованості навичок пластичного та конструктивного образотворення

Критерій	Показники сформованості навичок	Рівні сформованості
1. Сенсорно-технічний	– адекватність сприйняття властивостей матеріалів (форма, колір, фактура); – уміння обирати матеріал відповідно до задуму; – володіння прийомами роботи (розкачування, з'єднання, вирізання, згладжування); – координація рухів, охайність, дотримання послідовності дій.	<i>Високий:</i> дитина впевнено орієнтується у властивостях матеріалів, самостійно добирає їх, виконує дії точно й охайно. <i>Середній:</i> володіє основними прийомами, але потребує часткової допомоги дорослого. <i>Низький:</i> діє випадково, дії некоординовані, результат хаотичний.
2. Просторово-конструктивний	– розуміння просторових відношень (вгорі–внизу, ближче–далі, симетрія); – уміння komponувати деталі в єдину стійку структуру; – логічність побудови композиції, дотримання пропорцій і стійкості; – узгодження частин у цілісній формі.	<i>Високий:</i> самостійно планує композицію, зберігає пропорції, конструкція стійка й цілісна. <i>Середній:</i> частково дотримується логіки побудови, діє за підказкою або зразком. <i>Низький:</i> не розрізняє просторові відношення, конструкції нестійкі, без плану.
3. Естетично-творчий	– емоційне ставлення до діяльності; – наявність самостійного задуму, творчої ідеї; – передача настрою та характеру образу через форму, колір, ритм; – композиційна узгодженість, виразність; – естетична оцінка власної та чужої роботи.	<i>Високий:</i> створює оригінальний образ, передає емоційний настрій, аргументує задум, виявляє естетичний смак. <i>Середній:</i> прагне творчості, але потребує підтримки дорослого. <i>Низький:</i> виконує без зацікавлення, образ позбавлений емоційності.

Додаток Б
Зразки творів мистецтва з платформи Pocket Gallery

The landscape of a
village and a church

Невідомо, Початок 1920-х – кінець
1930-х років

Власник колекції: Музей Івана Гончара
Київ

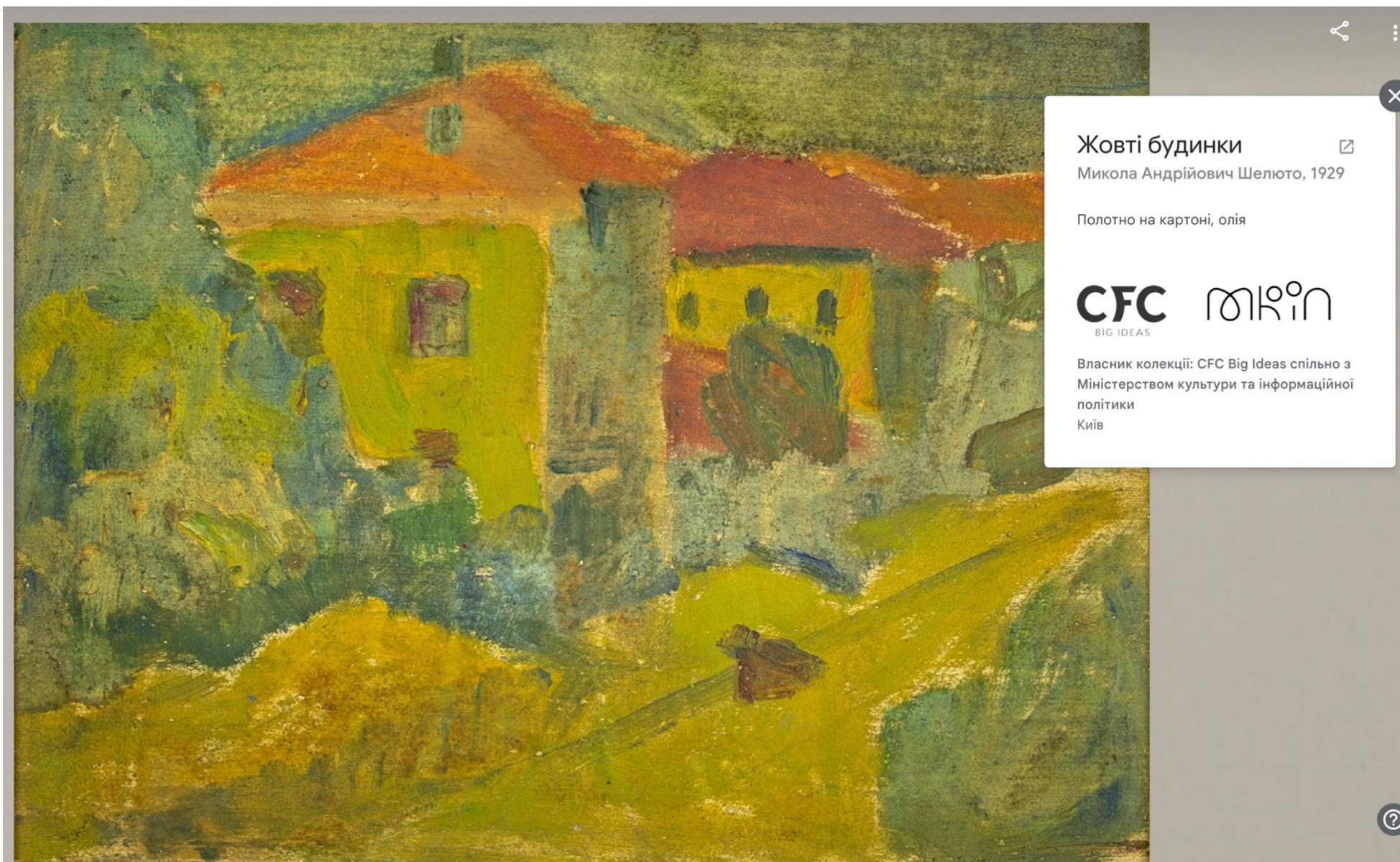

A church behind a poplar

Невідомо, Початок 1950-х – кінець 1980-х років

Власник колекції: Музей Івана Гончара
Київ

Жовті будинки

Микола Андрійович Шелюто, 1929

Полотно на картоні, олія

CFC
BIG IDEAS

МІКІН

Власник колекції: CFC Big Ideas спільно з
Міністерством культури та інформаційної
політики
Київ

Halya carries the water

Невідомо, Початок 1950-х – кінець 1980-х років

Власник колекції: Музей Івана Гончара
Київ

Палац

Володимир Наталушко, 2022

Автор відобразив в своєму творі одне з самих романтичних міст Чернігова – замок XIX ст., який збудован в готичному стилі. Господар цієї оселі Григорій Глібов був закоханий у лицарські часи, тому і побудував свою садибу у вигляді лицарського замку.

Власник колекції: Художній музей
Галагана
Чернігів

Готичний місток у Сокиринському парку

О. Волосков, 1846

Власник колекції: Художній музей
Галагана
Чернігів

Переміщайтеся клавiшами зі стрiлками, щоб перемiщатися
по галерею

Щоб роздивитися навколо, натисніть і
потягніть

Натисніть твір мистецтва, щоб
наблизити

Закрити

Додаток В
Структура методичного інструментарію формування навичок
пластичного та конструктивного образотворення

**Мотиваційно-
підготовчий
блок**

- формування емоційного інтересу до теми, створення позитивного художнього настрою

**Сенсорно-
пізнавальний
блок**

- розвиток спостережливості, аналіз форми, кольору, фактури, ритму, пропорцій

**Конструктивно-
творчий блок**

- перехід від сприймання архітектури до створення власного художнього продукту

**Рефлексійно-
оцінний блок**

- осмислення результату, самооцінка, емоційне задоволення від процесу творчості

Педагог не демонструє зразок, а створює ситуацію художнього пошуку, у якій дитина проживає власний емоційно-естетичний досвід, звертаючись до різних видів мистецтва – архітектури, живопису, скульптури, театру, музики